

Liturginen laulu papin työvälineenä

Salla Lehtinen
Taideyliopiston Sibelius-Akatemia
Kirkkomusiikki
S-KM26 Laaja kirjallinen työ

Tutkielman tai kirjallisen työn nimi	Sivumäärä
Liturginen laulu papin työvälineenä	57
Tekijän nimi	Lukukausi
Salla Lehtinen	Syksy 2019
Aineryhmän nimi	
Kirkkomusiikin aineryhmä	
Tutkielman tarkoitus on selvittää kuinka vastata teologian opiskelijoiden ja pappien tarpeeseen parantaa liturgisen laulun taitoja ja vähentää laulamiseen liittyviä jännityksiä. Tutkimukseni aineisto koostuu Helsingin teologisessa tiedekunnassa kymmenelle teologian opiskelijalle pitämästäni <i>Liturginen laulu papin työvälineenä</i> -workshopista, virassa toimivan papin laulutunneista ja kyselylomakkeista. Liturgisen laulunopetuksen luonnetta ei ole aiemmin määritelty, kun oppijoina on teologian opiskelijat ja pappi. Tutkimuksen teoreettisessa osassa perehdytään liturgian ja liturgisen laulun perinteisiin sekä käsitellään vokaalista minäkuva. Käytännön aineiston ja teorian pohjalta pyritään löytämään vastausta tutkimuskysymykseen. Tutkimuksessa on käytetty fenomenologis-hermeneuttista metodia. Liturgisella laululla on pitkä historia. Sen katsotaan perustuvan juutalaisten synagogissa ja kodeissa harrastetun laulun tapoihin. Laulu palveli tekstiä ja toi tekstin ilmaisuun kuuluvuutta ja kantavuutta. Laulu oli ylistämistä ja kommunikointia sekä kokemuksellista. Laulettu liturgian vaikutus ihmiseen on syvempi kuin puhutun liturgian. Vokaalinen minäkuva on ihmisen käsitys itsestään laulajana. Vokaalinen minäkuva syntyy, kun ihminen tietoisesti tarkastelee omaa laulamistaan. Minäkuvaan vaikuttavat elämän aikana kerätyt kokemukset. Ääni on ihmiselle luonnollinen ja synnynnäinen tapa ilmaista itseään. Jokaisella ihmisellä on oma ainutlaatuinen äänensä ja jokainen on äänellisesti lahjakas. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että luonnollisen laulun ja äänenkäytön ohjaaminen yksilön tarpeista käsin vastaa yleiseen tarpeeseen parantaa liturgisen laulun taitoja ja vähentää laulamiseen liittyviä jännityksiä. Teologian opiskelijat ja papit hyötyisivät liturgisen laulun opetuksesta. Jotta teologian opiskelijoiden osallistuminen opetukseen olisi vaivatonta, opetus olisi hyvä järjestää Helsingin yliopiston teologisessa tiedekunnassa. Virassa oleville papeille opetus tapahtuisi ammattia tukevana koulutuksina. Tutkimuksen perusteella liturgisen laulun opetus tulisi sisältää oman luonnollisen äänen soimisen harjoittelua, liturgisten sävelmien harjoittelua, oman kokemuksen löytämistä laulusta ja tekstistä, sekä kirkkotilan tuoman vaikutuksen tiedostamista liturgisessa laulutapahtumassa. Sekä teologian opiskelijat että virassa oleva pappi toivoisivat pidempikestoista liturgisen laulun opetusta.	
Hakusanat	
Liturginen laulu, teologian opiskelija, pappi, vokaalinen minäkuva	
Tutkielma on tarkistettu plagiaatintarkastusjärjestelmällä	
3.12.2019 Jorma Hannikainen	

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO.....	4
2 TUTKIMUSASETELMA	7
2.1 Tutkimuskysymys ja menetelmät	7
2.2 Tutkimuksen toteutus	8
2.2.1 Liturginen laulu papin työvälineenä -workshop	8
2.2.2 Laulutunnit virassa olevalle papille	10
3 TUTKIMUKSEN TAUSTAA.....	12
3.1 Aiemmat tutkimukset	12
4 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	15
4.1 Liturgia ja liturginen laulu	15
4.1.1 Sana ja sävel	16
4.1.2 Papin liturgisia lauluosuuksia messussa	18
4.2 Vokaalinen minäkuva.....	20
5 ANALYYSI.....	23
5.1 Liturginen laulu papin työvälineenä -kyselylomakkeiden analyysi	23
5.2 Havaintoja kursseilta	27
6 TUTKIMUSTULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	30
6.1 Tärkeät asiat ja esteet liturgisessa laulamissa.....	30
6.2 Laulun kokemus	34
6.3 Liturginen laulu papin työvälineenä tarvitsee harjoitusta.....	35
LÄHTEET	36
LIITTEET	38

1 JOHDANTO

Kuva 1 Ad te levávi

Liturginen laulu on kosketanut ihmisiä ja ollut osa ihmisten elämää jo kristinuskon alkua ajoista asti, ensin improvisoituna, tallentamattomana, ja tämän jälkeen varhaisella keskiajalla (800–900-luvuilla) neuminotaatioksi tallennettuna. Yllä olevassa kuvassa on kaunis keskiaikainen sävelmä neuminotaationa esitysmuodollaan. Kuva ei ole tutkimusmateriaaliani, mutta tämä kaunis laulu on inspiroinut minua liturgisen laulun tutkimuksessa. Kuva kertoo ajasta, jolloin ääni, keho ja liike ovat olleet jo nuottikuvassa läsnä. Laulun teksti, Ad te levávi ánimam meam, on psalmista 25 (Sinun puoleesi, Herra, minä käännyin). Oheisen kaltainen luostareissa ja seurakunnissa laulettu liturginen laulu ymmärrettiin, tunnettiin ja koettiin syvällisesti. Liturgisen laulun arvostus nykypäivänä yhteiskunnassamme on hyvin vähäistä ja liturginen laulu ymmärretään jumalanpalvelukseen liittyvänä ohimenevänä, jopa epäselvänä, asiana. Nykypäivän kiireinen

¹ <https://www.kro-ncrv.nl/katholiek/encyclopedie/a/ad-te-levavi>

elämäntapa saattaa olla tähän osasyysllinen. Liturgisen laulun yksi merkittävin laulaja on nykypäivänä pappi. Hänellä on mahdollisuus laulaa liturgista laulua työssään viikoittain ja ilmaista laulun avulla asioita moniulotteisesti. Papit, joilla kaikilla luontaisesti työhön kuuluu liturgista laulua, eivät kuitenkaan saa tähän liittyvää koulutusta ja asianmukaista opetusta. Jos pappi liturgisena laulajana ei saa tuntemusta työvälisestäään, kuinka liturginen laulu voisi koskettaa syvästi kuulijaa?

Kiinnostukseni tutkimusaihetta kohtaan lähti monista omakohtaisista kokemuksista lauluoppilaana, laulunopettajana, laulajana ja kanttorina. Kanttorintöitä tehdessäni vastaan on tullut useita tilanteita, joissa työparinani toiminut pappi on ollut epävarma laulamisen suhteen. On toivottu, että messun laulettu liturgiat lasketaan mahdollisimman matalaan sävellajiin, on haluttu harjoitella laulettuja osioita ennen messua ja on ollut epävarmuutta laulaa oikeassa vireessä. Osa papeista ei halua laulaa ollenkaan. Olen myös kuullut papin toivovan laulunopetusta juuri työssä laulamisen tueksi. Kokemukseni mukaan papit, jotka ovat harrastaneet laulamista vapaa-ajallaan, ovat usein itsevarmempia laulajia papin ammatissa kuin papit, joilla lauluharrastusta ei ole ollut. Vapaa-ajalla laulua harrastaneet papit ovat myös innokkaampia lisäämään omia lauluosuuksiaan messussa.

Syyslukukaudella 2018 osallistuin Sibelius-Akatemian Liturgisen vokaalimusiikin jatkokurssille, jota ohjasi Hilkka-Liisa Vuori. Vuoren innoittamana olen tullut yhä kiinnostuneemmaksi kehoresonanssin tunnustelun, yläsävelten tietoisesta kuulemisesta ja tilankäytön tuomista mahdollisuuksista lauluääntä etsittäessä.

Olen itse aina pitänyt äänen kauneuden ja koskettavuuden etsimisestä. Oma mieltymykseni kauniista ihmisäänestä on kuulas, kantava, pakottamaton ja yläsävelrikas. Mielestäni säestyksetön laulu hieman kaikuisassa kirkkotilassa on äärimmäisen kaunista. Kun laulaja itse tuntee ja aistii tämän kauneuden kehossaan, saman tunteen ja aistimuksen voi saada myös kuulija. Laulajana pappi työskentelee itseäni hyvin kiinnostavalla alueella. Voidaan ajatella, että parhaimmillaan pappi koskettaa laulullaan toista ihmistä ja välittää itsensä kautta rakkautta toiselle ihmiselle.

Tässä tutkimuksessa pyrin selvittämään kuinka vastata teologian opiskelijoiden ja pappien tarpeeseen parantaa liturgisen laulun taitoja ja vähentää laulamiseen liittyviä jännityksiä. Työni luonne on laadullinen tutkimus, jonka toteutin järjestämällä liturgisen laulun kurssin teologian opiskelijoille ja pitämällä yksinlaulutunteja virassa olevalle papille. Opiskelijoiden ja papin havaintoja kartoitin kyselylomakkeilla. Tutkimukseni teoriaosuus on katsaus liturgian ja liturgisen

laulun perinteisiin, sekä vokaaliseen minäkuvaan, joka tarkoittaa ihmisen käsitystä itsestään laulajana.

Liturgisen laulun kurssilla, laulutunneilla ja kyselylomakkeilla kartoitan liturgiseen lauluun liittyviä kokemuksia. Pyrin kokoamaan sisältöä, joka palvelisi liturgisen laulun oppimista ja laulamista sen syvässä merkityksessään. Itse laulajana ja kanttorintöitä tehneenä minulla on tiettyjä ennakkoletuksia teologian opiskelijoiden ja pappien liturgisen laulun kokemuksista sekä laulun opetteluun luonteesta. Tutkimuksen edetessä ennakkoletuksiini on tullut poikkeavia näkökulmia. Olen oppinut uutta ja saanut useaan otteeseen myös yllättyä ja hämmästyä. Äänen ja ihmisen suhde on hyvin mielenkiintoinen ja sykehdyttävä monella tasolla.

2 TUTKIMUSASETELMA

2.1 Tutkimuskysymys ja menetelmät

Tutkimuskysymys on *Miten vastata teologian opiskelijoiden ja pappien tarpeeseen parantaa liturgisen laulun taitoja ja vähentää laulamiseen liittyviä jännityksiä?* Tutkimukseni luonne on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Aineiston keruun menetelmät vievät tutkijan lähelle tutkittavaa kohdetta. Tavoitteena on saada selville tutkittavien havainnot tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä.² Tutkittavien havaintoja kartoitan teologian opiskelijoille järjestämälläni liturgisen laulun kurssilla, virassa olevan papin liturgisen laulun oppitunneilla sekä kyselylomakkeilla. Suurin osa kyselylomakkeiden kysymyksistä edellyttävät tekstintuotantoa, eli niihin ei voi vastata pelkästään sanoilla kyllä tai ei. Kysymykset ovat avoimia kysymyksiä, jolloin vastaaja joutuu havainnoimaan omien tuntemustensa kautta kysyttäviä asioita. Kyselylomakkeiden vastauksia voidaan pitää narratiivisina eli kertomuksenomaisina. Analyysissä tulee esiin tutkittavien kokemukset ja tuntemukset heidän kertominaan. Teologian opiskelijoiden liturgisen laulun kurssilla sekä virassa olevan papin liturgisen laulun tunneilla tutkittavien omien havaintojen lisäksi teen havaintoja itse tutkijana.

Kasvatustieteen tohtori Kari Kiviniemen mukaan laadullista tutkimusta voidaan kutsua prosessorientoituneeksi. Tutkimuksen edetessä ja tutkijan tietoisuuden kehittyessä voivat näkökulmat ja tulkinnat kehittyä joustavasti. Tutkijan tulee tiedostaa tietoisuutensa kehittyminen ja olla valmis tutkimuksellisiin uudelleenlinjauksiin. Tutkimustoiminnan käsittäminen on oppimistapahtuma.³ Uudet mielenkiinnon kohteet voivat myös nousta esiin tutkimuksen aikana ja johtaa hajanaisuuden riskiin. Tällöin tulee keskittyä rajaamaan tutkimusasetelma, jotta ehyt ongelmanasettelu löytyy. Rajaamisessa näkyy tutkijan omat intressit, jotka vaikuttavat aineiston luonteeseen.⁴ Prosessorientoituneisuus on tullut selvästi näkyviin tutkimukseni edetessä. Tietoisuuden kehittyminen ja uudet mielenkiinnon kohteet ovat tuoneet osaltaan hajanaisuutta. Rajaamisen tärkeys tutkimuksen edistymisen kannalta on tullut vahvasti esiin.

Tutkimukseni voidaan katsoa pohjautuvan fenomenologis-hermeneuttiseen metodiin.

Yhteiskuntatieteiden tohtori Timo Laineen mukaan fenomenologiassa tutkitaan kokemusmaailmaa.

² Kiviniemi 2001, 68.

³ Kiviniemi 2001, 68–69.

⁴ Kiviniemi 2001, 71.

Millainen on ihmisen kokemus omasta todellisuudestaan ja maailmasta. Eläminen koostuu kehollisesta toiminnasta ja havainnoinnista, sekä kokemuksen ymmärtämisestä. Kokemukset muodostuvat merkitysten pohjalta ja nämä merkitykset ovat fenomenologisen tutkimuksen kohde. Ihminen ei syntyessään tunne merkityksiä, vaan kasvaa yhteisössä, jossa merkitykset saavat muotonsa. Fenomenologisen merkitysteorian mukaan ihminen on pohjimmiltaan yhteisöllinen. Hermeneutiikka on teorian ymmärtämistä ja tulkintaa. Tulkinnalle etsitään mahdollisia sääntöjä. Tulkinnan tarve tuo hermeneuttisen ulottuvuuden fenomenologiseen tutkimukseen.⁵

Tässä tutkimuksessa keskityn tutkimaan liturgisen laulun laulutapaa, joka palvelee liturgiaa laulavan papin työtä. On tärkeää ottaa huomioon liturgisen laulun pitkät perinteet ja historia. Liturgisen laulutaidon parantamisessa on mielestäni tärkeää keskittyä jokaisen omaan soivaan minään ja sen kehittymiseen. Käytän tutkimuksessani ilmausta ”vokaalinen minäkuva”, joka tarkoittaa ihmisen omaa käsitystä itsestään laulajana. Voidaan puhua papin vokaalisesta minäkuvasta liturgisena laulajana. Tähän liittyy selkeästi kokemukset itsestä laulajana yleisellä tasolla, sekä mieltyminen siihen, mitä tarkoittaa olla liturgiaa laulava henkilö. Oletukseni on, että soivaan minään tutustuminen sekä liturgisen laulun tarkoituksen ja perinteiden ymmärtäminen luovat yhdessä kokonaisuuden, josta voi olla apua teologian opiskelijoiden ja pappien liturgisessa laulussa.

2.2 Tutkimuksen toteutus

2.2.1 Liturginen laulu papin työvälineenä -workshop

Tutkimuksessani ohjasin Helsingin yliopiston Teologisen tiedekunnan opiskelijoille ryhmäkurssia, nimeltään *Liturginen laulu papin työvälineenä*. Kymmenen opiskelijaa valittiin kurssille ilmoittautumisjärjestyksessä ja toiveena oli, että kukin opiskelija on suuntautumassa papin ammattiin. Opiskelijat olivat iältään 21–44 vuotta vanhoja ja olivat aloittaneet opintonsa vuosina 2003–2018. Aiempaa laulukokemusta ei vaadittu. Tapaamiskertoja oli viisi. Niitä järjestettiin kerran viikossa, 1,5 tuntia kerrallaan. Kurssin ajankohta oli helmi–maaliskuu vuonna 2018 ja kurssipaikkana toimi Helsingin Tuomiokirkon kappeli.

⁵ Laine 2001, 26–29.

Kukin kurssille osallistuja täytti ennen kurssin alkua kyselylomakkeen, jossa pyydettiin vastaamaan seuraaviin asioihin:

1. Opiskelijan nimi.
2. Opiskelijan ikä.
3. Opintojen aloitusvuosi.
4. Kerro laulutaustastasi.
5. Miten koet itsesi laulajana ja äänenkäyttäjänä?
6. Millaisena ilmiönä koet liturgisen laulun? Mitä toivot oppivasi liturgisesta laulusta?
7. Toivotko enemmän tulevaa työtäsi tukevaa laulunopetusta teologian opiskelijoiden kurssitarjontaan? Kokisitko papille suunnatut laulun ja äänenmuodostuksen kurssit hyödyllisiksi työelämässä?

Ensimmäisen tapaamiskerran aloitimme tutustumalla toisiimme. Kerroin omasta taustastani muusikkona ja kukin opiskelija kertoi omasta laulutaustastaan ja odotuksistaan kurssin suhteen. Tämän jälkeen jaoin tutkimuslupalomakkeet täytettäväksi. Toinen ensimmäisellä tapaamiskerralla jakamani lomake piti sisällään kurssin kuvauksen, katkelman sen hetkistä tutkimustekstiäni, kurssilla käyttämieni harjoitusten lähteitä, sekä tietoa minusta kurssin ohjaajana. Muilla tapaamiskerroilla aloitukseen liittyi epävirallinen kuulumisten vaihto.

Jokainen tapaaminen piti sisällään kehonlämmittelyä, hengitysharjoituksia ja äänenavauksen, jossa keskityttiin äänen soimiseen kunkin omassa kehossa, yhteiseen äänen sointiin ja äänen kuulosteluun kappelitilassa. Oman kehon soinnin kuuntelussa ja tuntemisessa käytimme apuna käsiä. Kädet tunnustelivat kehon resonointia äänen kanssa ja olivat apuna myös leuan rentouttajina ja hengityksen tunnustelijoina. Opettelimme ja harjoittelimme neljän messusävelmäsarjan liturgin lauluosuudet: Alkusiunaus ja vuorotervehdys, Rukouskehotukset, Ehtoollisen vuorolaulu ja Herran rauha. Kävimme läpi myös liturgin usein laulamatt Kunnia ja Päätösylistys. Kurssin sisältöön kuului yhden laulettuun Prefaation ja Herran siunauksen harjoittelu, sekä viimeisellä tapaamiskerralla virsikirjan lisävihkon viimeisen virren *Tulkoon tie sinua vastaan* (siunausvirsi) laulaminen.

Sävelmäsarjojen, Prefaation, Herran siunauksen ja virren opettelu tapahtui kaikulauluna, toistaen ensin melodiaa ja rytmiä du-tavulla useaan kertaan ja tämän jälkeen lisäämällä näihin teksti. Kun melodia, rytmi ja teksti tulivat tutuiksi, pohdimme, kuinka saamme laulettuun liturgiaan syvyyttä. Tekstilähtöisyys ja oman tuntemuksen ja tulkinnan hakeminen liturgiaan olivat pääosassa. Seuraava askel oli pianon ottaminen mukaan laulua säestävänä soittimena ja intonaatioiden antajana.

Kehonlämmittely, hengitysharjoitukset ja äänenavaukset perustuivat seuraavista lähteistä poimituihin ja sovellettuihin harjoituksiin:

Koistinen, Mari 2003. *Tunne kehosi – vapauta äänesi, Äänitimpurin käsikirja*, Helsinki: Sulasol.

Vuori, Hilikka-Liisa. *Liturgisen vokaalimusiikin jatkokurssi 1*, Sibelius-Akatemia, syksy 2018.

Vuori, Hilikka-Liisa & Lax, Henrika 2009. *A ja O, Luominen äänenä ja kuvina*, Helsinki: Sahlgrenin kustannusliike Oy.

Lisäksi käytin harjoituksia, joita olen oppinut laulunopettajiltani. Sovelsin näitä harjoituksia kurssin käyttöön.

Kurssin päätteeksi opiskelijat saivat toisen kyselylomakkeen, jossa pyydettiin kertomaan seuraavat asiat:

1. Opiskelijan nimi.
2. Millaisena koit *Liturginen laulu papin työvälineenä* -workshopin?
3. Millainen vaikutus workshopilla oli vokaaliseen minäkuvaasi (omaan käsitykseeni itsestäsi laulajana)?
4. Oliko tämä ensimmäinen kerta, kun tietoisesti pohdit itseäsi laulajana?
5. Saitko workshopista apua laulamiseen? Jos sait, niin mitä?
6. Muuttuiko suhtautumisesi liturgiseen lauluun?
7. Jäikö jokin asia pohdittamaan?
8. Mikä oli workshopissa hyvää ja mitä kehitettävää olisi?

2.2.2 Laulutunnit virassa olevalle papille

Opetin laulua yhdelle virassa olevalle papille kerran viikossa 60 minuuttia kerrallaan seitsemän viikon ajan. Laulutunnit pidettiin maaliskuu–toukokuussa vuonna 2018. Tilana toimi Sibelius-Akatemian tilat Nervanderinkadulla sekä kirkko, jossa kyseinen pappi toimii virassa. Pappi oli toiminut tähän mennessä papin virassa viiden vuoden ajan ja hän oli iältään 38 vuotta vanha.

Laulutunnit rakentuivat osittain samanlaisten ja osittain erilaisten periaatteiden mukaan kuin ryhmätunnit opiskelijoille. Yksityistunnit rakentuvat ryhmätunneista poiketen hyvin tarkasti yhden henkilön omien tarpeiden ympärille, ottaen huomioon kyseisen henkilön laulutaustan,

työkokemuksen laulavana pappina ja tämänhetkisen elämäntilanteen. Tunneilla teimme ryhmätuntien tapaan kehonlämmittelyä, hengitysharjoituksia ja ääniharjoituksia. Papin kanssa emme laulaneet sävelmäsarjoja, vaan keskityimme Litanian (laulettu yhteinen esirukous) ja Moitteiden laulamiseen. Pappi lauloi nämä pitkäperjantaina sanajumalanpalveluksessa, joten harjoittelu liittyi suoraan käytännön työtehtäviin.

Laulutuntien päätyttyä pappi täytti kyselylomakkeen, joka sisälsi seuraavat kysymykset:

1. Kerro laulustaustastasi.
2. Miten koet itsesi laulajana ja äänenkäyttäjänä? Millaiset asiat ovat vaikuttaneet tähän kokemukseen?
3. Millainen vaikutus *Liturginen laulu papin työvälineenä* -laulutunneilla oli vokaaliseen minäkuvaasi (omaan käsitykseen itsestä laulajana)?
4. Millaisena ilmiönä koet liturgisen laulun? Oliko *Liturginen laulu papin työvälineenä* -laulutunneilla vaikutusta näkemykseesi liturgisesta laulusta?
5. Saitko laulutunneilta apua työssälaulamiseen? Jos sait, niin mitä?
6. Jäikö jokin asia pohdittamaan?
7. Kokisitko papille suunnatut laulun ja äänenmuodostuksen kurssit hyödyllisiksi työelämän kannalta?

3 TUTKIMUKSEN TAUSTAA

3.1 Aiemmat tutkimukset

Senni Valtonen on tehnyt merkittävän tutkimuksen pappien laulamisesta ja laulukoulutuksesta. Tämä vuonna 2012 valmistunut Sibelius-Akatemian maisterin tutkielma on nimeltään *Laulaminen seurakuntapapin työssä ja pappien laulukoulutus*. Valtosen mukaan hänen tutkielmansa voi toimia pohjana pappien laulukoulutuksen suunnittelulle. Pappien laulamista ilmiönä on tutkittu aiemmin hyvin vähän. Valtonen käy kokonaisvaltaisesti läpi seurakuntapapin työnkuvaa, musiikkia kirkon toiminnassa, yleisesti laulamiseen liittyviä asioita ja laulukoulutusta Helsingin yliopiston teologisessa tiedekunnassa ja Kirkon koulutuskeskuksessa. Tutkimuksen pohjana on kirjallisuuslähteet sekä pappien omat kokemukset.⁶ Valtonen haastatteli kahdeksaa teologian maisteriksi Helsingin yliopistosta valmistunutta seurakuntapappia⁷.

Valtosen tutkimuksesta käy ilmi, että pappien mukaan liturginen laulaminen on erilaista kuin muu laulaminen. Se on puhumisen ja laulamisen välimuoto. Pappi ei ole esiintyjä vaan sanoman välittäjä. Tämä nähdään haastavana ilmiönä toteuttaa, sillä koetaan, että seurakuntalaisten keskittyminen menee sanoman ja kokemuksen sijaan papin laulusuoritukseen tai musiikilliseen lopputulokseen. Pappien oma keskittyminen liturgiaa laulaessa menee sanoman ja tulkitsemisen sijaan laulutekniikkaan ja oman äänen käyttöön.⁸

Valtosen mukaan papit ovat yksimielisiä siitä, että heidän laulukoulutustarpeisiinsa ei vastata Helsingin yliopistossa ja kirkon eri tahojen koulutuksissa. Koulutusta on tarjolla liian vähän. Osa kokee, että sitä ei ole lainkaan. Tulosten syntymiseksi haluttaisiin pidempijaksoista laulunopetusta. Haasteita pappien laulukoulutuksen suunnittelulle tuo pappien harjoittaman laulun estetiikan ja äänenkäyttöihanteiden periaatteiden määrittelemättömyys.⁹

Merkittävin tutkimus kuvaamaan vokaalista minäkuvaa on Anna-Mari Lindebergin Joensuun yliopiston Kasvatustieteiden tiedekunnassa vuonna 2005 valmistunut väitöskirja *Millainen laulaja olen. Opettajaksi opiskelevan vokaalinen minäkuva*. Lindeberg tarkastelee tutkimuksessaan opettajaksi opiskelevien kokemuksia itsestään laulajina. Tätä kokemuksellista objektia hän kuvaa

⁶ Valtonen 2012, 2–3.

⁷ Valtonen 2012, 9.

⁸ Valtonen 2012, 134.

⁹ Valtonen 2012, 136.

nimityksellä ”vokaalinen minäkuva”. Lindebergin tutkimuksen aineisto perustuu Savonlinnan opettajankoulutuslaitoksen lastentarhanopettajaopiskelijoiden ja luokanopettajaopiskelijoiden haastatteluun. Tutkimuksen teoriaosuus käsittelee ”minän” ja ”minäkuvan” käsitteitä.¹⁰

Lindebergin tutkimuksen mukaan vokaaliseen minäkuvaan vaikuttaa laulukokemukset lapsuudessa ja kouluikäisenä¹¹. Kokemukset voivat vaikuttaa positiivisesti tai negatiivisesti. Lindeberg perehtyy seuraavanlaisiin kysymyksiin: millaisia kokemuksia haastateltavilla on laulamisesta, miten fyysinen keho koetaan laulaessa, miten tunteet liittyvät laulamiseen, millainen laulaja haastateltava haluaisi olla, millaisena laulajana haastateltava kokee muiden pitävän häntä ja millaisena lasten laulamisen opettajana haastateltava näkee itsensä.¹²

Kolmas merkittävä taustateos tutkimukselleni on Hilikka-Liisa Vuoren Sibelius-Akatemian pro gradu -työ *Hiljaisuuden syvä ääni. Antiikin kontemplatiivinen laulu ja gregoriaaninen laulu Iégor Reznikoffin mukaan*. Kirja on julkaistu vuonna 1995. Vuori kertoo kirjassaan ranskalaisen professori Iégor Reznikoffin opettamasta antiikin kontemplatiivisesta laulusta ja gregoriaanisesta laulusta¹³. *Hiljaisuuden syvä ääni* kertoo herkästi ja syvällisesti ihmisen suhteesta ääneen ja Jumalaan. Merkittävää on, kuinka ihminen itse tuntee ja kokee äänen ja kuinka ääntä kuunnellaan herkästi. Vuori kirjoittaa, että Reznikoffin laulussa tärkeää on yhden äänen ja sen sisällön tarkka kuuntelu¹⁴. Äänen tarkan kuulemisen lisäksi merkittävää Reznikoffin opettamassa laulussa on äänen värähtelyn tunnustelu omassa kehossa¹⁵.

Ava Numminen on tehnyt väitöskirjan aiheesta *Laulutaidottomasta kehittyväksi laulajaksi. Tutkimus aikuisten laulutaidon lukoista ja niiden aukaisemisesta*. Väitöskirja on tehty Sibelius-Akatemiassa ja kirja on painettu vuonna 2005. Ava Numminen selvittää tutkimuksessaan laulutaidottomuutta ilmiönä ja tutkii aikuisen ihmisen laulamaan oppimista. Nummisen mukaan laulutaidottomuus tarkoittaa kyvyttömyyttä laulaa nuotilleen. Tutkimuksessaan Numminen opetti laulua kymmenelle vuosina 1945–1979 syntyneelle aikuiselle. Väitöskirja osoitti, että laulutaidottomuus ei ole pysyvä ominaisuus. Laulutaitoa voi kehittää myös aikuisena. Sävelkorkeuksien havainnoiminen ja tuottaminen, äänialan laajentaminen, itseilmaisu,

¹⁰ Lindeberg 2005, iii.

¹¹ Lindeberg 2005, 115.

¹² Lindeberg 2005, 45–46.

¹³ Vuori 1995, 5.

¹⁴ Vuori 1995, 17.

¹⁵ Vuori 1995, 23.

esiintymisvarmuus ja itseluottamus kehittyivät.¹⁶ Nummisen tutkimus on ollut kannustimena myös omassa pedagogisessa työssäni.

¹⁶ Numminen 2005, 4.

4 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS

4.1 Liturgia ja liturginen laulu

Liturgia tarkoittaa jumalanpalvelusta¹⁷. Kiinteät jumalanpalvelusmuodot ovat kristillisen tradition tärkeimpiä elementtejä¹⁸. Liturgia sanan alkuperä johtaa muinaiskreikkaan ja tarkoittaa tarjoilemista, pöytäpalvelusta¹⁹. Alun perin palvelus sana ei ollut yhteydessä uskonnolliseen jumalanpalvelukseen, vaan se merkitsi palvelusta yhteiseksi hyväksi²⁰. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon mukaan jumalanpalveluksia ovat esimerkiksi messu, kaste, hautaan siunaaminen ja rukoushetki. Jumalanpalvelustapahtuma merkitsee suomalaisen sanansa mukaisesti sekä ihmisen palvelua Jumalan taholta että Jumalan palvelua ja ylistämistä ihmisen taholta.²¹

Kristillisen jumalanpalveluksen voidaan katsoa pohjautuvan juutalaiseen jumalanpalvelukseen, joka tapahtui temppeleissä, synagogoissa ja kodeissa²². Juutalaiseen perinteeseen pohjautuva varhaiskristillinen kirkko ei pitänyt sisällään erityistä jumalanpalveluksen teologiaa, vaan jumalanpalvelus oli vahvasti kokemuksellinen ja kokonaisvaltainen. Palvelusta ei analysoitu tai teoretisoitu. Liturgiseen elämään vain osallistuttiin ja se koettiin.²³ Juutalaisuudesta irrottautuessaan kristityt perustivat kokoontumisiensa ytimen ehtoollisen viettämisen ympärille. Kristillisen messun ehtoollisen vieton esikuvana olivat kertomukset Jeesuksen asettamasta ehtoollisesta.²⁴

Liturgi tarkoittaa jumalanpalvelusta johtavaa pappia²⁵. Liturgin voidaan ajatella olevan palvelija, joka palvelee seurakuntaa, Jumalaa ja Jumalan sanaa olematta omalla asiallaan²⁶. Liturgia oli kolmen ensimmäisen vuosisadan aikana hyvin vapaata. Liturgi improvisoi eukaristisen rukouksen ja muita toimitusten rukouksia. Harhaoppisten ilmauksien pelossa improvisoinnin vapautta rajoitettiin ja alettiin noudattaa yhteisesti sovittuja liturgisia ja opillisia normeja. Liturgisten tekstien saattaminen kirjalliseen muotoon vauhditti liturgian yhdenmukaistumista.²⁷

¹⁷ Erkkilä, Tuovinen, Tuppurainen 2003, 544.

¹⁸ McGrath 1994, 236.

¹⁹ Heinimäki, Jolkkonen 2009, 107.

²⁰ Hiley 2009, 1.

²¹ <https://evl.fi/sanasto/-/glossary/word/Jumalanpalvelus>

²² Kotila 2004, 57.

²³ Kotila 2004, 15.

²⁴ Kotila 2004, 64–65.

²⁵ <https://evl.fi/sanasto/-/glossary/word/Liturgi>

²⁶ Heinimäki, Jolkkonen 2009, 108.

²⁷ Kotila 2004, 99–100.

Suomalainen asiansanasto- ja ontologiapalvelu Finton mukaan liturginen musiikki on yleisnimitys jumalanpalvelusmenoissa käytettävälle musiikille. ”Termiä käytetään vain kristillisten uskontokuntien jumalanpalvelukseen vahvistetun tai muutoin vakiintuneesti kuuluvan musiikin yhteydessä. Jos tätä yhteyttä ei ole, kyse on hengellisistä lauluista tai musiikista”, Finto huomauttaa.²⁸ Liturgisella laululla on hyvin pitkät juuret ja perinteet. Varhaiskristittyjen jumalanpalvelusmusiikin voidaan katsoa perustuneen juutalaisen synagogan ja kodeissa harrastetun laulun tapoihin²⁹. Aivan kuten varhaiskristillisen kirkon perinteet kokonaisuudessaan johtavat juurensa juutalaisuuteen.

Seurakunnassa on alkukirkon ajoilta asti ollut käytössä sekä kiinteän muodon saanutta laulua että tilanteen hetkessä muodostunutta, spontaania laulua. Laulu suuntautui kohti Jumalaa ja kohti ihmistä. Laululla ylistettiin Jumalaa ja laulu oli myös kommunikointia ihmisten kesken. Se oli tapa viestiä, opettaa ja neuvoa.³⁰ Puheenomainen, yksinkertaisella melodialla tuotettu teksti takasi sanojen kuuluvuuden³¹. Keskiajalla ajateltiin, että Jumala oli sisällyttänyt luomistyöhönsä harmonian. Laulun ja soiton tehtävänä oli tuoda tämä harmonia ”soiva järjestys” korvin kuultavaksi. Ajateltiin, että maailmankaikkeuden salaisuus paljastuu musiikissa.³²

Läntisen kirkon traditiossa latinankielistä kirkkolaulua on kutsuttu gregoriaaniseksi lauluksi. Nimi tulee vuonna 590–604 paavina toimineen Gregorius Suuren mukaan.³³ Gregoriaanista laulua alettiin tallentaa nuottikirjoituksin 800-luvulla³⁴. Laulun pääasiallisena tehtävänä oli toimia välineenä pyhän latinankielisen tekstin julistuksessa³⁵.

4.1.1 Sana ja sävel

Liturginen laulu on ennen kaikkea tekstin tuomista esiin yksinkertaisilla, laskelmoiduilla melodioilla. Puheenomainen, kantilloitu laulu kantaa tekstiä ja on kuuluvampaa kuin puhuttu teksti. Tekstin sisältö pyritään tuomaan mahdollisimman hyvin esiin selkeiden melodisten kadenssien

²⁸ <https://finto.fi/musa/fi/page/p143>

²⁹ Tuppurainen 2003, 39.

³⁰ Sariola 1986, 89.

³¹ Tuppurainen 2003, 39.

³² Vatanen 2003, 318.

³³ Tuppurainen 2003, 41.

³⁴ Hiley 2009, 1.

³⁵ Hiley 2009, 2,

jäsentelemänä³⁶. Hilkka-Liisa vuori kirjoittaa väitöskirjassaan *Neitsyt Marian yrttitarhassa*: ”Sanan ja sävelen suhdetta voidaan lähestyä ulkokohtaisesti eli kieltä ja rakenteita analysoimalla tai sisäisesti eli sanan merkitykseen paneutumalla.” Analysoinnissa voi käyttää eri suuruusluokkia, kuten vokaalin ja äänen, tavun ja intervallin, sanojen ja formulan, lauseen ja musiikillisen fraasin tai moodin ja koko laulun ja melodian suhteita. Sekä sanalla että sävelellä on merkitys ihmiseen. Kehollinen kokemus voi olla yhteydessä sanan ja sävelen yhdistelmään.³⁷ Iégor Reznikoff puhuu suhteesta sanojen merkityksen, tavujen ja ruumiin värähtelyn välillä. Sanojen älyllinen merkitys ja äänen fyysinen vaikutus kulkevat yhdessä. Reznikoffin näkemyksessä kielellä on merkitystä kokemukseen. Hän painottaa niin sanottujen pyhien kielten käyttöä kokemuksen saamiseksi.³⁸ Laulupedagogi ja puheterapeutti Ritva Eerola painottaa sanojen merkitystä Kansanmusiikkilehden artikkelissa: ”Niin paradoksaalista kuin se onkin, laulaessamme emme saisi ajatella ääntä, vaan sanoissa olevaa ilmaisuenergiaa, jolla saamme vokaaleihin vivahderikkaan, soivan peruslinjan.”³⁹

Kaikki jumalanpalveluksen liturgiset osat on mahdollista laulamisen sijaan puhua. Puhutussa ja laulettussa tekstissä on kuitenkin eroja. Kotilan mukaan: ”Uskonnollisen kielen avulla rakennetaan myös siltaa tuonpuoleisuuteen.”⁴⁰ Ihminen tuntee äänen syvällä kehossaan ja myös tietoisuudessaan. Reznikoffin mukaan ääni on yhteydessä syvään tietoisuuteen. Antiikin traditiossa sielu tarkoittaa tietoisuutta.⁴¹ Puhutaan myös uskonnollisen kokemuksen mystisestä luonteesta. Se ei ole epäselvää tai hämärää, vaan lausumatonta.⁴² Lauluäänen voidaan katsoa palvelevan puheääntä tehokkaammin syvää tietoisuutta ja uskonnollista kokemusta. Laulu koskettaa voimakkaasti ihmisen tunteita. Lauluäänen ja tekstin yhdistelmä saa näin ihmisessä aikaan voimakkaamman tunnereaktion kuin puhuttu teksti. Tekstin sanoma korostuu. Lutherin mukaan musiikki pystyy saamaan aikaan rauhaa ja iloista mieltä niin, että murehtiminen ja levottomuus poistuvat⁴³. Musiikkiterapeutti, filosofian maisteri, Heidi Ahonen-Eerikäinen ilmaisee musiikin nostavan mielen maailman ihmisen tietoisuuteen. Symbolinen prosessi edistää mielen palapelin tuleamista kokonaiseksi. Ahonen-Eerikäinen korostaa myös musiikin psykofyysisiä vaikutuksia ja hänen mukaansa musiikilla on sekä neurofysiologisia että psykologisia vaikutuksia.⁴⁴ Voidaan siis ajatella,

³⁶ Sariola 1986, 112.

³⁷ Vuori 2011, 142–143.

³⁸ Vuori 1995, 91.

³⁹ <https://kansanmusiikki-lehti.fi/?p=529>

⁴⁰ Kotila 2004, 22.

⁴¹ Vuori 1995, 143–145.

⁴² Kotila 2004, 23.

⁴³ Sariola 1986, 37.

⁴⁴ Ahonen-Eerikäinen 1997, 55.

että jos pappi laulaa liturgiset osuudet, jumalanpalveluksesta saatu kokemus on syvempi kuin puhutuilla liturgioilla.

Liturgin, jonka ajatellaan palvelevan seurakuntaa, Jumalaa ja Jumalan sanaa, voidaan katsoa olevan tämänpuoleisen ja tuonpuoleisen välillä. Luther korostaa, että musiikki on Jumalan luomaa aineellista todellisuutta ja Jumala toimii musiikin välityksellä⁴⁵. Jotta liturgi voisi toimia välittäjänä ja kokemuksen nostattajana, hänen tulisi kokea laulu ja sana syvästi omassa mielessään ja kehossaan. Liturgin kokemus välittyy näin seurakuntalaiselle. Tunteet ja fyysinen värähtely laulaessa aiheuttavat psykofyysisiä tunteita kuulijassa. Tämä toimii yhteyden rakentajana.

4.1.2 Papin liturgisia lauluosuuksia messussa

Suomen evankelis-luterilaisen kirkkokäsikirjan I:n Jumalanpalvelusten kirja mukaan: ”Messu on seurakunnan jumalanpalveluselämän keskus⁴⁶.” Kirkkojärjestys määrää päiväjumalanpalveluksessa käytettävän kirkolliskokouksen hyväksymää messusävelmistöä. Tilapäisesti voidaan käyttää muita sopivia sävelmiä.⁴⁷ Kirkolliskokouksen hyväksymiä messusävelmiä on neljä⁴⁸.

Suomen evankelisluterilaisen kirkon kirkkohallituksen julkaisemassa kirkkokäsikirjassa Jumalanpalveluksen oppaassa neuvotaan liturgia joko laulamaan tai lausumaan seuraavat messussa olevat liturgiset osat:

- Alkusiunaus
- Ehtoollisrukouksen vuorolaulu
- Ehtoollisrukouksen prefaatio
- Rukous ja asetussanat
- Herran rauha
- Siunaus

⁴⁵ Sariola 2003, 18–19.

⁴⁶ <http://kirkkokasikirja.fi/jp/jpkirja.pdf>

⁴⁷ Finlex Kirkkojärjestys 1993, 2 luku, 5§

⁴⁸ Suomen evankelis-luterilainen kirkko 1986, 996–1037.

Näiden lisäksi Jumalanpalvelusten oppaan mukaan muita mahdollisia papin messussa laulettavia osia ovat kunnia, rukouskehotukset, päivän rukous, evankeliumi, esirukous (paaston aikana litania tai Trishagion-rukous) ja ylistykseen kehotus (Benedicamus).

Jumalanpalveluksen oppaassa kehoitetaan seurakuntaa lausumaan esimerkiksi seurakunnan aamenet, mikäli pappi lausuu oman osuutensa.⁴⁹

⁴⁹ Kirkkohallitus 2009, 3–33.

4.2 Vokaalinen minäkuva

Minäkuva tarkoittaa ihmisen omaa mielikuvaa itsestään sekä itseen liittyviä arvoja ja asenteita, joita voidaan tarkastella laadun ja rakenteen pohjalta. Minäkuvan muotoutumiseen vaikuttavat kehon kaavan hahmottaminen, ympäristön suoraan ja epäsuoraan välittämät arvot sekä lähi-ihmisten antama samastumisen malli. Lapsen minäkuva kehittyy usean tutkimuksen mukaan hyvin vanhempien minäkuvaa vastaavaksi. Perheen vuorovaikutuksen laadulla, määrällä ja yleisellä kasvatuskäytännöllä on vaikutusta minän arvovarauksen muovautumisessa. Vanhemmilla on erityinen vaikutus lapsen omanarvontunnon yleiseen tasoon, ihanneminän kehittymiseen, lapsen realistiseen näkemykseen kyvyistään ja puutteistaan sekä rajoitusten ja muiden minäkuvaan liittyvien hankalien alueiden hyväksymiseen. Lapsen itsearvostukseen vaikuttavat hyväksyvät ja torjuvat ilmaisut. Itsen myönteistä käsitystä tukevat hyväksyvät ilmaisut ja negatiivista käsitystä edistävät toistuvat moitteet sekä torjunta.⁵⁰

Vokaalinen minäkuva on Anna-Mari Lindebergin käyttämä termi kuvaamaan ihmisen käsitystä itsestään laulajana⁵¹. Lindeberg kirjoittaa väitöskirjassaan *Millainen laulaja olen. Opettajaksi opiskelevan vokaalinen minäkuva*, että vokaalista minäkuvaa tarkastellakseen ihminen asettuu suhteeseen oman laulamisensa kanssa ja ihmisen kertoessa omasta suhteestaan omaan laulamiseen, hänen vokaalinen minäkuvansa syntyy⁵². ”Voidaan sanoa, että ei ole olemassa vokaalista minäkuvaa sinänsä. Minäkuva alkaa kehkeytyä, kun ihminen subjektina reflektoi omaa laulamistaan eli asettaa laulamisen pohdintansa kohteeksi, objektiksi”, Lindeberg selventää⁵³. Hänen mukaansa vokaalinen minäkuva rakentuu kolmesta seikasta: ”yksilöllisen ja henkilökohtaisen laulamisen kontekstin pohjalta, dialogisuhteessa sekä omaan itseen, ympäröivään maailmaan että (tutkimustilanteessa) tutkijaan ja kertomuksena, narratiivina, jossa yksilö kertoessaan laulamisestaan luo vokaalisen minäkuvan.”⁵⁴

Mari Koistinen kertoo kirjassaan *Tunne kehosi – vapauta äänesi – Äänitimpurin käsikirja*, että laulaminen ja äänenkäyttö ovat ihmiselle luonnollinen, synnynnäinen tunteiden tulkitsemisen muoto ja emotioinaaliset, fyysiset ja psyykkiset tekijät vaikuttavat laulamiseen⁵⁵. Ava Numminen listaa

⁵⁰ Kääriäinen 1988, 18–19.

⁵¹ Lindeberg 2005, 1.

⁵² Lindeberg 2005, 24.

⁵³ Lindeberg 2005, 24.

⁵⁴ Lindeberg 2005, 28.

⁵⁵ Koistinen 2003, 8.

väitöskirjassaan *Laulutaidottomasta kehittyväksi laulajaksi* syitä heikkoon laulutaitoon. Näitä ovat heikko tonaalinen muisti, vaillinainen sävelkorkeuden erottelukyky ja puutteellinen äänentuottomekanismi. Nummisen mukaan laulamisen harjoittelun avulla voidaan vahvistaa laulutaitoa. Laulamiskehitykseen vaikuttavat myös psykososiaalinen kasvukehitys, musiikilliset virikkeet ja sosialisatio, laulamiskäyttäytyminen, kokemukset omasta äänestä ja minäkuva.⁵⁶ Laulaminen on monessa suhteessa psykofyysistä toimintaa. Oma keho instrumenttina on hyvin henkilökohtainen, herkkä ja haavoittuvainen.

Jokaisella ihmisellä on oma yksilöllinen äänensä. Ihmisen ääni kuvaa myös hänen persoonaansa. Saatamme kuitenkin muokata ääntämme mielen mukaan ja muuttaa äänen laatua tietoisesti. Kun ihmisen ääni on vapaa, se on persoonallinen ja sillä on oma ainutlaatuinen äänensävy. Oma ääni saattaa matkimisen, kulttuurin, kasvatuksen ja muotivirtausten vaikutuksesta kadottaa oman sävynsä.⁵⁷ Ava Nummisen mukaan hyvän laulusuhteen muodostuminen on laulamisen ja laulamisen opettelu tavoite. ”Hyvä laulusuhde tarkoittaa sitä, että ihmisellä on myönteinen käsitys omasta äänestään”, Numminen selventää. Laulaminen antaa mahdollisuuden ilmaista itseään, tutkia itseään ja hyväksyä itsensä. Laulaminen on väylä kokea ja ilmaista eri tunteita yksin ja yhdessä.⁵⁸

Reznikoffin näkemyksen mukaan kaikki ihmiset ovat lahjakkaita äänellisesti ja varsinkin lapsilla on luonnostaan herkkä korvat. Ihmisen herkkä havainnointikyky on yhteydessä syvään tietoisuuteen. ”Äänen aalto menee ihmiseen syvälle fyysisesti, mutta se menee syvästi myös tietoisuuteen”, Vuori kirjoittaa.⁵⁹ ”Jokaisella kappaleella on ominaistajuutensa, joka on se taajuus, jolla mahdollisimman pieni energiamäärä saa kappaleen värähtelemään”, kertovat Laukkanen ja Leino kirjassaan *Ihmeellinen ihmisääni*.⁶⁰ Värähtely on jaksollista liikettä kappaleen lepotilan molemmin puolin. Liike tekee taajuuden ja taajuus tekee äänen.⁶¹ Kun tuotamme ääntä, ääni värähtelee kehossamme ja voimme kosketuksella tuntea resonanssin konkreettisesti esimerkiksi rinnassa, leuassa tai päässä. Voimme tuntea värähtelyn myös toisen ihmisen kehosta. Kehoresonanssiin vaikuttaa äänen korkeus ja laulettu vokaali. Esimerkiksi matala a-vokaalilla laulettu ääni värähtelee parhaiten rinnassa ja hieman korkeampi u-vokaali leuassa.⁶² Hilikka-Liisa Vuori ja Marjaana Laitinen kertovat kirjassaan *Synnytykslaulu*: ”Ihminen voi tavoittaa kokemuksen

⁵⁶ Numminen 2005, 29–30.

⁵⁷ Koistinen 2005, 11.

⁵⁸ Numminen 2005, 246.

⁵⁹ Vuori 1995, 143.

⁶⁰ Laukkanen, Leino 1999, 75.

⁶¹ Lehtiranta 2004, 26.

⁶² Vuori, Hilikka-Liisa, Liturgisen vokaalimusiikin jatkokurssi 1, Sibelius-Akatemia, syksy 2018.

siitä, että ääni todella on hänen keskellään. Hän on ääni.”⁶³

⁶³ Vuori & Laitinen 2005, 12.

5 ANALYYSI

5.1 Liturginen laulu papin työvälineenä -kyselylomakkeiden analyysi

Seuraavassa analysoin kymmenen teologian opiskelijan workshop-ryhmän vastauksia kysymys kerrallaan.

Kysely 1

1. Kerro laulutaustastasi.

Kaikilla oli kokemusta yhteislaulusta muiden ihmisten kanssa. Yhteislaulu koettiin turvallisena ja mielekkäänä. Yksinlaulu yksin, ilman kuulijoita, oli myös mielekästä ja turvallista ja tällöin laulaminen oli rohkeaa. Yksinlaulukokemusta muiden kuullen oli kolmella henkilöllä. Yksinlaulu muiden kuullen koettiin ahdistavana. Toisaalta he, joilla oli enemmän kokemusta yksin laulamista muiden kuullen, olivat rohkeampia käyttämään omaa ääntään, eivätkä kokeneet oman äänen kuulumista kiusallisena tai häpeällisenä.

2. Miten koet itsesi laulajana tai äänenkäyttäjänä?

Yhdeksän henkilöä koki, että laulaminen on epävarmaa ja äänessä ei ole vahvuutta. Puheääni koettiin varmemmaksi ja vahvemmaksi, ja kuuluvasta puheäänestä opiskelijat olivat saaneet positiivista palautetta. Melodia saattoi laulaessa hukkua, varsinkin jos tukea ei saanut muista laulajista. Laulaessa tuli tunne äänen väsymisestä, hapen riittämättömyydestä ja laulun kulkemattomuudesta. Lauluäänenkäytön tekniikat koettiin tuntemattomiksi. Kuitenkin viisi henkilöä oli saanut vinkkejä puheäänien tai lauluäänien käyttöön. Laulamista toisaalta pidettiin, vaikka se koettiin epävarmaksi. Ainoastaan yksi koki itsensä hyvänä laulajana ja laulaminen ei erityisesti jännittänyt.

3. Millaisena ilmiönä koet liturgisen laulun? Mitä toivot oppivasi liturgisesta laulusta?

Kaikki kokivat liturgisen laulun ilahduttavana, merkittävänä ja tärkeänä osana jumalanpalvelusta. Liturgisen laulun ajateltiin olevan keino rakentaa yhteyttä, elävöittää jumalanpalvelusta ja kokea pyhää kehollistettuna. Laulun luonteva kulkeminen oli avainasemassa merkittävälle kokemukselle. Perinteen siirron ja emotionaalisen ulottuvuuden kannalta laulettu liturgia oli tärkeää. Puhuttuun tekstiin verrattuna laulettu liturgia puhutteli eri tavalla ja tekstin kuuluvuuden kannalta laulettu teksti oli selkeämpää ja kuuluvampaa. Liturginen laulu ymmärrettiin vuoropuheluna, ei

esiintymisenä. Liturgisen laulun koettiin myös olevan ilmiönä vieras ja hankala verrattuna tavalliseen lauluun. Kuitenkin se nähtiin kiehtovana uutena maailmana ja tärkeänä osana tulevaa työtä.

Opiskelijoiden päällimmäinen toive oli oppia luontevuutta ja varmuutta lauluun, parempaa äänenmuodostusta. Messun sävelmäsarjat olivat toinen tärkeä aihe. Haluttiin oppia perinteiset messussa käytetyt sävelmäsarjat niin, että tulevassa työssä pappina sävelmäsarjojen laulaminen tuntuisi varmalta ja ne olisivat hallinnassa. Opiskelijoilla oli myös halu oppia yleisesti liturgista laulua, muun muassa psalmeja ja litanioita, sekä liturgiseen lauluun liittyviä merkityksiä ja yhteyden rakentamista.

4. Toivotko enemmän tulevaa työtäsi tukevaa laulunopetusta teologian opiskelijoiden kurssitarjontaan? Kokisitko papille suunnatut laulun ja äänenmuodostuksen kurssit hyödyllisiksi työelämässä?

Kaikki opiskelijat toivoivat laulun ja äänenmuodostuksen opetusta ja mielsivät sen tärkeäksi ja hyödylliseksi työn kannalta. Äänenkäyttö eri muodoissa ajateltiin olevan keskeisessä osassa papin työtä ja etenkin laulaminen koettiin jännittävänä. Yhdessä vastauksessa esiintyi myös pohdintaa, toisiko laulunopetus lisäpainetta laulaa vai madaltaisiko se kynnystä. Pohdittiin myös, että laulunopetuksen tarjoaminen vapaavalintaisena ei velvoittaisi ketään, eikä sen tarvitsisi olla tunnustuksellista. Yksi henkilö ajatteli myös musiikin teorian hyödylliseksi. Vastauksista kävi ilmi, että Helsingin teologisessa tiedekunnassa ei tällä hetkellä ole ollenkaan lauluun liittyvää opetusta. Vastauksien perusteella opiskelijat olisivat halukkaita osallistumaan laulunopetukseen, mikäli sitä olisi tarjolla.

Kysely 2

1. Millaisena koit *Liturginen laulu papin työvälineenä* -workshopin?

Kysymykseen vastatessaan opiskelijat käyttivät workshop-kokemuksestaan seuraavia adjektiiveja: hyödyllinen, antoisa, rohkaiseva, innostava, avoin, rento ja ihana. Yhdessä laulaminen koettiin mukavana ja turvallisena, ja mainittiin, että oli helppo tulla mukaan. Opiskelijat vastasivat kysymykseen saaneensa vinkkejä ylävartalon rentouttamiseen, äänen avaamiseen, äänen käyttöön, jännittävässä tilanteessa toimimiseen, varmuutta ja taitoa laulamiseen ja puhumiseen yleisön edessä ja konkreettista harjoittelua papin työhön lauluharjoittelusta.

2. Millainen vaikutus workshopilla oli vokaaliseen minäkuvaasi (omaan käsitykseeni itsestäsi laulajana)?

Vaikutus osoittautui myönteiseksi, vahvistavaksi ja kannustavaksi. Kynnys laulaa madaltui, lauluosuudet tulivat tutummiksi ja kiinnostus saada käyttää ääntä työssä lisääntyi. Lisäkokemus liturgisesta laulusta lisäsi itseluottamusta lauluäänen käyttöön. Koettiin, että löytyi uusia asioita kehosta instrumenttina ja ”lämmittelyllä” pystyi muodostamaan hyvää ääntä. Kurssin lyhyt kesto ja mahdolliset poissaolot verottivat kehityksen tunnetta vokaalisen minäkuvan suhteen.

3. Oliko tämä ensimmäinen kerta, kun tietoisesti pohdit itseäsi laulajana?

Kysymyksen kohdalla vastaus jakaantui vastanneiden kesken kahteen osaan. Neljä opiskelijaa koki, että he olivat ennenkin tietoisesti pohtineet itseään laulajina ja kolme opiskelijaa koki, että eivät olleet juurikaan tietoista pohdintaa oman laulajuuden suhteen tehneet. Yhdellä vastanneista oli kokemusta laulun tietoisesta harjoittelusta lauluryhmässä. Lauluharrastuksen aloittamiseen oli ollut innostusta, mutta esteenä harrastuksen aloittamiselle oli koettu olevan pelko aloittaa, aika, mahdollisuudet ja raha.

4. Saitko workshopista apua laulamiseen? Jos sait, niin mitä?

Opiskelijat kokivat saaneensa rohkeutta ja uskallusta luottaa omaan instrumenttiin sekä itsevarmuutta ja vahvistusta laulajana. Kynnys madaltui kokeilemaan omalla tyylillä ja omista lahjoista käsin. He kokivat saaneensa apua lämmittelyyn, äänenavaukseen, äänen hallintaan, sointiin ja hengitystekniikkaan. Toiston ja kertauksen myötä liturgisten sävelmien laulamiseen tuli tuntemusta ja varmuutta. Huomattiin myös koko kehon vaikutus laulamiseen.

5. Muuttuiko suhtautumisesi liturgiseen lauluun?

Kokonaisvaltaisen harjoittelun ja kokemuksen myötä jännitys ja pelot liturgista laulua kohtaan vähenivät sekä liturginen laulu tuli tutummaksi ja helpommaksi. Liturginen laulu alkoi kiinnostaa esteettisenä elämyksenä. Suhtautuminen muuttui positiivisempaan suuntaan. Kaksi vastanneista eivät kokeneet merkittävää muutosta suhtautumisessaan liturgista laulua kohtaan.

6. Jäikö jokin asia pohdituttamaan?

Pohdituttamaan jäi, miten jatkaa harjoittelua, kun yksin ei tule harjoiteltua. Koettiin, että ei ollut uskallusta tai mahdollisuutta kokeilla yksin. Ilmaan jäi kysymys: ”Olisinko onnistunut yksin?” Workshopissa koettiin olevan vapautunut tunnelma. Oli uskallusta kysyä mielessä olevia

kysymyksiä ja harjoituksia oli mukava tehdä yhdessä. Vastaavalle workshopille tai lauluryhmälle toivottiin jatkoa. Kolme vastanneista koki, että mikään ei erityisesti jäänyt pohdituttamaan.

Seuraavassa analysoin virassa olevan papin vastauksia kysymys kerrallaan.

1. Kerro laulustaustastasi.

Papilla on pitkä tausta kuorolaulajana. Peruskouluaikana hän lauloi koulun kuoroissa ja sen lisäksi hän lauloi seurakunnan kuorossa 11 vuoden ajan. Kuorolaulukokemusta hänellä on myös lukio- ja yliopistoajalta erilaisista musiikkiproduktioista, kuten esimerkiksi musikaaleista.

2. Miten koet itsesi laulajana ja äänenkäyttäjänä? Millaiset asiat ovat vaikuttaneet tähän kokemukseen?

Pappi kokee omaavansa kuorolauluäänen, joka ei merkittäväällä tavalla erotu muista. Vireessä pysyminen on luontevaa ja helppoa. Lauluäänen hän kokee olevan puheääntään voimakkaampi. Hiljainen puheääni, josta pappi on myös saanut kriittistä palautetta, tuottaa pohdintaa. Kuinka sitä käyttää niin, että ääni on selkeä kuulijalle kuitenkin menettämättä äänen sisältämiä sävyjä. Liturgisen laulamisen pappi mieltää melodiseksi puheeksi, ei esittäväksi lauluksi. Hän laulaa jumalanpalveluksen yleisimmät liturgiset lauluosuudet ja mielellään myös muita osia, kuten asetussanat, litanian ja moitteet. Ajatuksensa liturgisen laulun luonteesta hän on saanut siirrettyä mielestään hyvin käytäntöön ja on saanut tästä positiivista palautetta. Pappi ei koe omaavansa esiintymisjännitystä. Tämä helpottaa myös laulamista.

3. Millainen vaikutus *Liturginen laulu papin työvälineenä* -laulutunneilla oli vokaaliseen minäkuvaasi (omaan käsitykseen itsestäsi laulajana)?

Pappi kertoo saaneensa tunneilta oppia äänen lämmittelyyn ja tarkkuuteen. Laulamisen psykologiset tekijät hän koki uudeksi mielenkiintoiseksi aiheeksi. Tavoitelähtöinen oppiminen tunneilla vahvisti hänen vokaalista minäkuvaansa. Hän koki pitkäperjantaina laulamansa moitteet erilaisina, varmempina, kuin ennen.

4. Millaisena ilmiönä koet liturgisen laulun? Oliko *Liturginen laulu papin työvälineenä* -laulutunneilla vaikutusta näkemykseen liturgisesta laulusta?

Pappi on omaksunut jo opiskeluaikana käsityksen siitä, että liturginen laulu on puheen ja laulun välimuoto. Laulutunneilla ei ollut vaikutusta tähän näkemykseen. Kuulijana pappia häiritsee, mikäli

liturgi laulaa osuutensa merkittävästi puheäänestä poikkeavalla tavalla tai jos liturgisessa laulussa on esittämisen makua.

5. Saitko laulutunneilta apua työssä laulamiseen? Jos sait, niin mitä?

Pappi kokee saaneensa tunneilta apua ja toivoo, että voisi myöhemmin jatkaa äänen harjoittamista ja kehittämistä. Äänenhuoltoon tulisi hänen mukaansa kiinnittää enemmän huomiota papin ammatissa, sillä se sisältää on paljon puhetyötä. Äänenkäytön huoltaminen on tällä hetkellä oman harkinnan ja harrastuneisuuden varassa.

6. Jäikö jokin asia pohdituttamaan?

Oppimisen myötä papin mielenkiinto heräsi äänen kehittämistä kohtaan.

7. Kokisitko papille suunnatut laulun ja äänenmuodostuksen kurssit hyödyllisiksi työelämän kannalta?

Pappi kokisi kurssit hyödyllisiksi. Pohdintaa herättää, miksi äänenkäyttöön ei ole kiinnitetty enempää huomiota, vaikka papin työ käytännössä sisältää paljon äänenkäyttöä. Pappi näkee laulun ja äänenmuodostuksen suhteen selvän syy-seuraussuhteen: ”Mikäli käsitys omasta lauluäänestä on negatiivinen tai epävarma, saattaa liturgi päätyä puhumaan kaikki osuudet jo praktikumeissa eikä edes kokeile liturgista laulua. Samoin äänenkäytön teknistä osaamista tarvittaisiin myös puheiden ja saarnojen osalta. Papin tehtävä ei kuitenkaan ole olla laulaja, joten pilkulleen nuotissa pysymisen vuoksi en tahtoisi kenenkään hylkäävän ajatusta liturgisten osuuksien laulamisesta.

Äänenmuodostuksen kursseista voisi olla apua myös jännittämisen suhteen. Julkinen puhuminen tai varsinkaan julkinen laulaminen ei ole kaikille helppoa, joten tekniikasta ja harjoittelusta voi saada siihen lisää varmuutta.”

5.2 Havaintoja kursseilta

Workshopin ensimmäisellä tapaamiskerralla opiskelijat kertoivat osallistuneensa kurssille, koska kokivat työssä laulamiseen liittyvän pelkoja ja jännityksiä. He hakivat tukea ja itsevarmuutta laulamiseen ja toivoivat lauluharjoittelusta olevan hyötyä alkavaan työharjoitteluun. Workshopin alussa laulu oli varovaista ja ensitapaamisen jännitys kuului laulussa. Harjoittelun myötä opiskelijat alkoivat keskittyä tunnustelemaan mitä omassa kehossa tapahtui laulaessa, kuinka ääni resonoi kehossa ja kuinka tietoisuus itsestä soivana minänä edisti äänen soivuutta ja kehon ja mielen

lukkojen avautumista laulamiselle. Keskityimme oman äänen kuuntelemisen lisäksi kuulemaan yhteissointia. Tämä auttoi puhdistamaan virettä ja kuuntelemaan ääniä herkemmin. Ympäristön tilan vaikutus liturgiseen lauluun tuli myös vahvasti esille kurssilla. Kurssipaikkana toimi Helsingin Tuomiokirkon kappeli. Kappelin akustiikka ja kappelin koko olivat ihanteelliset kymmenen hengen lauluryhmälle. Äänen sointia kuunneltiin ja tutkittiin yhteydessä kappelin tilaan. Myös kappelissa vallitseva rauha ja visuaalinen ympäristö yhdistettynä liturgiseen lauluun toivat myönteistä pohdintaa. Koettiin, että kiireisen päivän päätteeksi kappelitila ja ääni toivat rauhaa ja poistivat jo itsessään jännityksiä.

Sävelmäsarjojen harjoittelun pilkkominen osiin ja sarjojen toistaminen toi varmuutta ja turvaa liturgian laulamiseen. Opiskelijat vapautuivat äänellisesti, sitä mukaa mitä enemmän toistoja teimme. Pianon ottaminen mukaan intonaatioiden antajana ja säestävänä soittimena toi omat haasteensa laulamiseen. Keskityimme ensin kuuntelemaan pelkkää lauluääntä, jonka jälkeen pianon ääni toi ensin hämmennystä. Toistojen myötä myös pianon käyttö tuli tutummaksi ja turvallisemmaksi. Uskallus laulaa ilman ohjaajan tukea ja jopa pareittain ilman koko ryhmän tukea tuli toistojen kautta varmemmaksi.

Keskittyminen liturgian ilmaisuun ja tulkintaa ja liturgian ajatuksen välittäminen seurakuntalaiselle toivat pohdintaa ilmaisun merkityksestä liturgisessa laulussa. Haimme ilmaisua tekstilähtöisesti. Korostin, että jokaisella oma näkemys ja ajatus siitä, millaisen tulkinnan he tekstistä ja äänestä tekevät. Nöyrä, mutta puhutteleva tapa sanan ja sävelen suhteen tuli jokaiselta luontaisesti esille. Jokainen lauloi omalla ainutlaatuisella äänellään. Ajatus puheen ja laulun välimuodosta toteutui luonnollisella, virtaavalla ja pakottamattomalla äänellä.

Laulutunnit virassa olevalle papille lähtivät liikkeelle yksilön tarpeista. Papin kokemus laulamisesta välittyi jo heti ensimmäisellä tunnilla. Äänielimistö oli saanut harjoitusta ja äänen kuuntelu oli herkkää. Myös kokemus liturgian laulamisesta tuli esille. Haimme rentoutta leuan alueelle, silmien hymyä ja mataliin ääniin sointia rinnasta. Tämä vapautti ääntä soimaan. Harjoitimme syvää hengitystä ja vapautimme kehoa korkeiden äänien tuottamisen jännityksestä. Kehon ja mielen vapauttaminen toivat rohkeutta ja sointia korkeampiinkin ääniin. Litanian ja moitteiden laulamisessa harjoittelimme tekstilähtöistä ilmaisua. Pehmensimme fraasien viimeisiä tavuja, haimme tunnetta sanojen merkityksistä ja rauhaa tempoihin.

Laulutunti kirkossa, jossa pappi toimii virassa, toi esiin kirkkotilan kaiun merkityksen. Kirkko on hyvin kaikuista, joten litanian ja moitteiden laulun tempoja hidastettiin edelleen ja kuulostelimme, kuinka laulu jäi soimaan tilaan ja toi esiin yläsäveliä. Pohdintaa toi mikrofonin käyttö. Papin ääni soi kauniisti ja selkeästi kirkossa ilman mikrofonia. Myös teksti oli selkeää ja ymmärrettävää kun tempot pidettiin tarpeeksi rauhallisina. Mikrofonin käyttö osoittautui kuitenkin tärkeäksi puheen kuuluvuuden kannalta.

Esille tuli äänen ”lämmittely” ennen jumalanpalvelusta. Esimerkiksi ennen sunnuntaiaamupäivän messua äänenavaus jää usein tekemättä. Saattaa olla, että päivän ensimmäiset sanat ja äänet tapahtuvat vasta kirkossa. Pienen keskittyneen hyminän tai muutaman vokaalin laulaminen ennen messun alkua voi olla hyvinkin riittävä äänenavaus.

Sekä workshopissa että laulutunneilla nousi esille pappien laulukoulutuksen tarpeellisuus yliopistossa opiskelun aikana. Laulunopetuksen sisällyttäminen Helsingin yliopiston Teologisen tiedekunnan kurssitarjontaan osoittautui kuitenkin monimutkaiseksi tutkimuskeskeisen opiskelun johdosta. Monet pappien työn sisältämät käytännön asiat tulevat esiin ja opeteltavaksi vasta työn alettua.

6 TUTKIMUSTULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Tärkeät asiat ja esteet liturgisessa laulamisessa

Tutkimuksen perusteella opiskelijoiden ja pappien tarpeeseen voidaan vastata mahdollisimman luonnonmukaisella opetuksella hakien luonnonmukaista laulutapaa, jonka ytimenä on ajatus siitä, että jokaisella ihmisellä on oma ainutlaatuinen äänensä. Opetus lähtee teologian opiskelijoiden ja pappien omista tarpeista. Kullakin on omat tarpeensa ja lukkonsa laulamisen suhteen, joten opetuksen tulisi olla varioivaa. Etenkin papin työtä jo tehneillä voi olla vahva oma näkemys liturgiasta ja liturgisen laulun merkityksestä. Näkemykset tulee ottaa huomioon.

Tutkimus osoittaa, että ammatillisen vokaalisen minäkuvan merkitys on tärkeä laulavalle papille. Äänellisen minän kehittäminen alkaa siitä, kun pappi asettaa oman laulamisensa tarkastelunsa kohteeksi. Hän alkaa tietoisesti tutkia itseään laulajana ja voi muuttaa suhtautumistaan omaan ääneensä positiivisempaan suuntaan, sekä tulla tutuksi oman äänensä kanssa. Vokaalisen minäkuvan myötä pappi voi välittää liturgiaa juuri sellaisella äänellä kuin hänellä on. Hänen ei tarvitse matkia, tai yrittää omata esimerkiksi klassisen laulajan tai pop/jazz -laulajan identiteettiä.

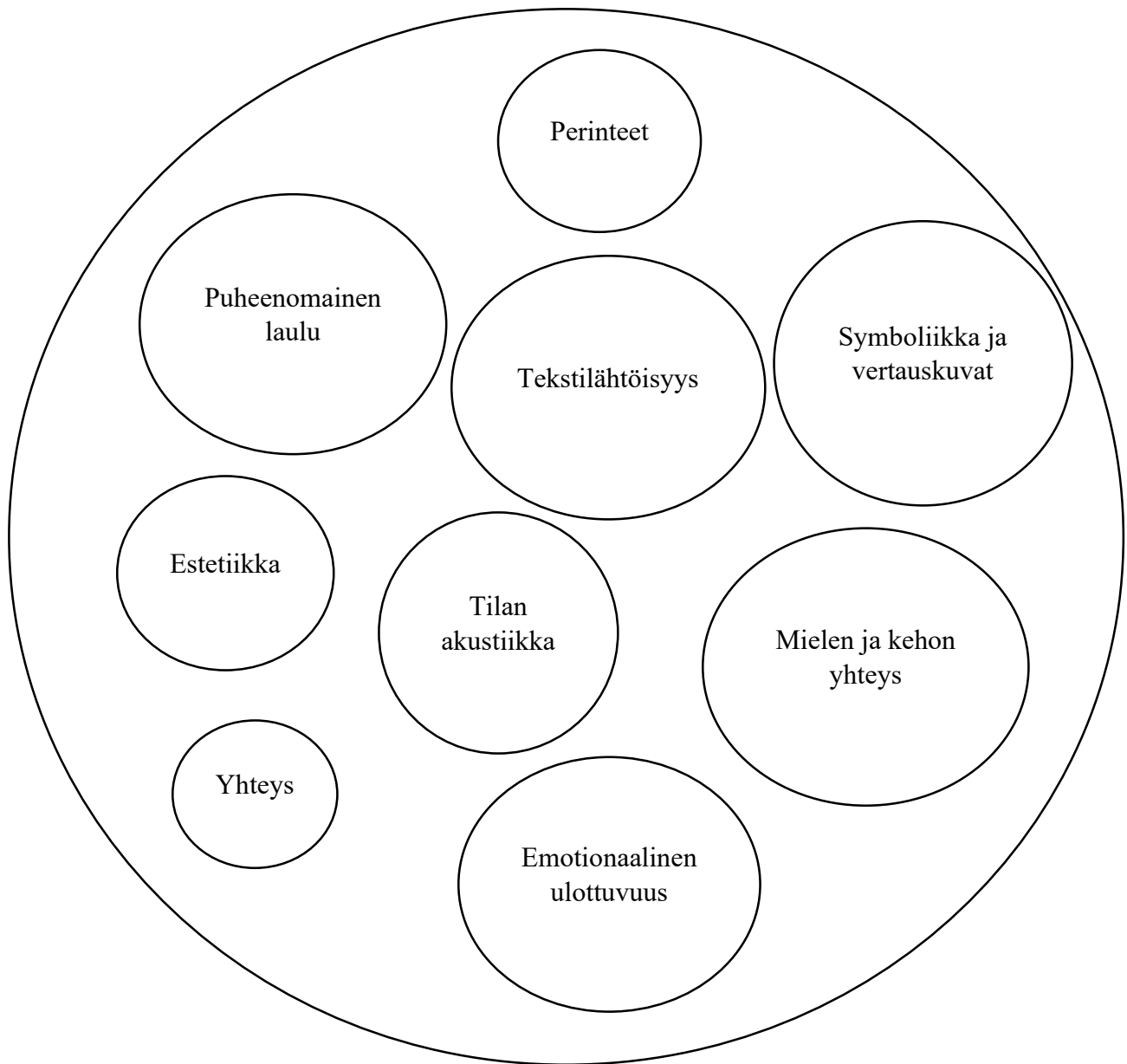
Liturgisen laulun opettamisessa tulisi huomioida laulamisen vahva tekstilähtöisyys ja puheenomainen laulu. Teologian opinnoissa nämä ajatukset liturgisesta laulusta tulevat esille. Perinteiden ymmärtäminen ja kunnioitus kuuluvat kiinteästi liturgiaan, kuin myös sen laulamiseen. Sävelmäsarjojen tuntemus on laulavalle liturgille ensiarvoisen tärkeää ja kuvastaa myös perinteiden tuntemusta. Liturgi luo yhteyttä monella tasolla. Yhteyden muodostuminen liturgin ja seurakuntalaisten välillä laulettuja sävelmäsarjoja käyttämällä on ilmeinen. Tässä ilmenee myös uskonnon ilmentäminen symbolein ja vertauskuvin. (Kuvat 2 ja 3)

Laulaminen on psykofyysistä toimintaa. Mielekkään liturgisen laulamisen esteenä on erilaisia jännityksiä. On käsityksiä siitä millaista laulamisen pitäisi olla, mutta jännitykset ja lukot estävät äänen luonnollisen soimisen. Laulaminen on epävarmaa, happi ei riitä, melodia hukkuu ja ääni väsy. Pelko herää siitä, että liturgin pitää laulaa yksin seurakunnan edessä. Kehon tuntemukset on tärkeää tiedostaa laulaessa. Rentouttavat ja kehon resonointia tuntemaan opettavat äänenavaukset sekä käsien käyttö kehon jännitysten tuntemisessa ja lieventämisessä oli tehokas keino. Käsien käytöstä on hyötyä, kunnes kehotuntemus alkaa automatisoitumaan. Tunnelmalla ja ilmapiirillä on

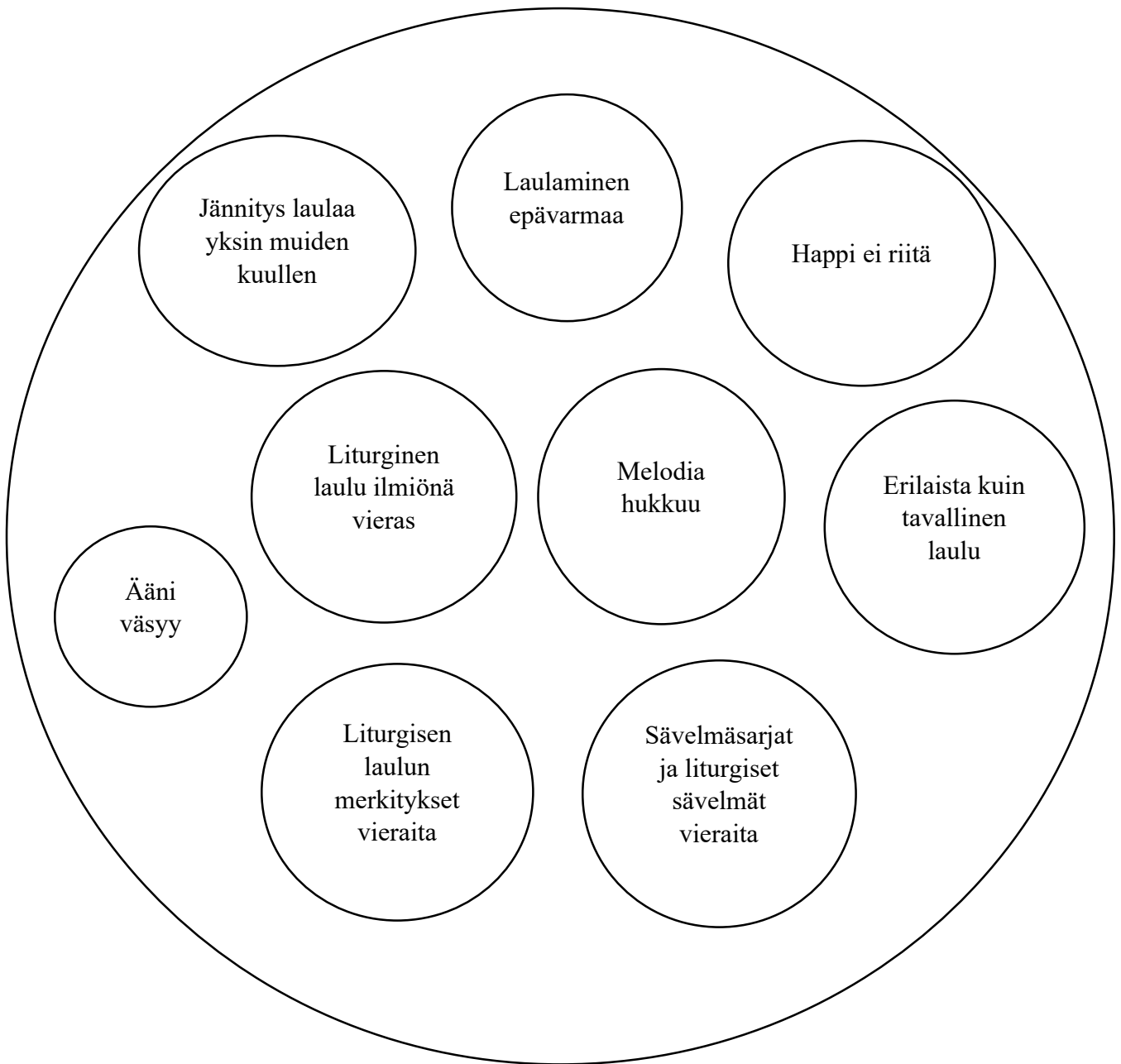
vaikutusta laulamiseen. Opettajalla on tärkeä rooli ilmapiirin luomisessa. Akustisesti hyvin soiva kirkkotila myös auttoi oman äänen kokemisessa ja äänen kauneuden tiedostamisessa. (Kuvat 2 ja 3)

Tutkimus osoittaa, että liturgin laulutyylin ja äänenkäyttöperiaatteiden määrittely johonkin tiettyyn käytössä olevaan kategoriaan on turhaa. Jokaisen ihmisen oma luonnollinen ääni, jonka ympäriltä karsitaan mielen ja kehon lukkoja, on liturgisen laulamisen äänellinen perusta. Kun ihmisen ääni soi vapaasti ja luonnollisesti, kunnioittaen oman äänensä ainutlaatuista väriä, on laulu myös lähellä ajatusta puheenomaisesta laulusta.

Kuva 2 Tärkeäksi koettuja asioita liturgian laulamiseksi

Kuva 3 Liturgiseen lauluun liittyviä esteitä ja jännityksiä

6.2 Laulun kokemus

”Uskonnon kieli on luonteeltaan kokemuksen kieltä”, kirjoittaa Heikki Kotila.⁶⁴ Tämä lause voisi toimia mielestäni yhtenä kattavana vastauksena tutkimuskysymykseeni eri tasoilla. Soiva minä on käsitteenä yhdistävä tekijä näille kokemuksille. Sanan ”kokemus” voi mielestäni ymmärtää kahdella eri tavalla. On niin sanottua ulkoista kokemusta, tietokokoelmaa, jota voimme kerryttää elämän kuluessa. Toinen kokemisen taso on ihmisen sisäinen kokeminen. Ihminen on tällöin tietoinen omista sisäisistä, subjektiivisista tunteistaan.

Konkreettisella tasolla liturgian laulaminen edellyttää kokemusta laulamisesta. Kun pappi laulaa liturgiaa yksin seurakunnan edessä, asetelma on kuin esiintyvällä laulajalla, vaikka liturgista laulua ei esittäväksi lauluksi luetakaan. Seurakunta on tavallaan yleisö, joka kokee liturgisen laulun. Tietämys ja kokemus terveestä laulutekniikasta ja laulamisen harjoittelusta tuo varmuutta laulamiseen ja vähentää ääniongelmien syntyä.

Kun teologian opiskelija valmistuu Teologian tiedekunnasta ja siirtyy toimimaan papin ammatissa, hän ei välttämättä ole saanut koulutuksessaan kokemusta jumalanpalveluksen laulettujen liturgioiden sävelmistä. Sävelmien opettelu on itsenäisesti tehdyn työn varassa. Jos pappi ei ole harrastanut musiikkia, sävelmien opettelu on luonnollisesti vaikeaa tai jopa mahdotonta. Kokemus sävelmien harjoittelemisesta ja toistoista tuo turvaa jumalanpalveluksessa laulamiseen.

Kun ihminen keskittyy tuntemaan laulukokemusta itsessään, omassa kehossaan ja mielessään, hänen jännityksensä usein lieventyy, kun hän ei vertaa itseään muihin. Vokaalinen minäkuva, joka koostuu elämän aikana kerätyistä kokemuksista laulamisen suhteen, voidaan muokata positiivisempaan suuntaan ihmisen tutustuttua omaan soivaan minään. Käsitys soivasta minästä on tärkeä elementti laulutapahtumassa.

Kurssien aikana tuli esille tilan tuomat vaikutukset laulamiselle ja tunnelmalle. Helsingin Tuomiokirkon kappeli toi jo tilana hyvän tunnelman opiskelijoille. Äänen soimisen lisäksi kappeli tarjosi rauhan tuntua ja oletan, että kappelin värimaailma, muoto, valaistus ja muu sisustus olivat osaltaan tuomassa tuntemusta. Papin yksinlaulutuntien tilat vaihtelivat Sibelius-Akatemian Nervanderinkadun luokista kirkkotilaan. Opetusluokissa oli eroja. Toiset olivat pieniä, toiset

⁶⁴ Kotila 2004, 22.

suurempia. Toiset imivät äänen ja toiset antoivat vastakaikua äänelle. Kirkko oli hyvin kaikuisa. Kirkkotila on usein kaikuisa ja täynnä symboleita. Voidaan ajatella, että kirkko tilana palvelee assosiaatiota.

Liturginen laulu yhdistyy siis kokemukseen erilaisilla tasoilla. Sen, joka välittää jotakin tiettyä kokemusta, on koettava kokemus ensin itse ja tuotava kokemus tietoisuuteensa. Näin voidaan ajatella, että liturgin on ensin koettava liturginen laulu itse ja harjoitettava sitä, jotta hän voisi tarjota kokemuksen seurakuntalaiselle.

6.3 Liturginen laulu papin työvälineenä tarvitsee harjoitusta

Tutkimukseni käytännönläheisyys ja projektiluonteisuus osoittavat liturgisen laulunopetuksen tärkeyden. Tarve lähtee suoraan teologian opiskelijoilta ja papeilta. Käytännön kurssit osoittavat, että opetuksesta on apua. Pidempikestoilla kursseilla olisi oletetusti vielä tehokkaampi vaikutus. Tämä näkyi opiskelijoiden vastauksissa ja sanallisessa toiveessa, että teologian opiskelijoiden laulutoiminta jatkuisi workshopin jälkeen.

Tämän tutkimuksen perusteella olen sitä mieltä, että papin ammattiin tähtäävän teologian opiskelijan olisi välttämätöntä saada liturgisen laulun opetusta Helsingin teologisessa tiedekunnassa. Liturgisen laulun opetuksen tulisi kattaa edellä läpikäydyt kokemukseen liittyvät asiat. Virassa toimiville papeille olisi hyvä järjestää koulutuksia liittyen liturgiseen lauluun. Liturgisen laulun taidot paranisivat ja laulamiseen liittyvät jännitykset vähenisivät.

LÄHTEET

Ahonen-Eerikäinen, Heidi 1997. Musiikin maailmasta mielen maisemiin. Teoksessa Markku Kaikkonen & Sari Mattila (toim.). Musiikki ja mielen mahdollisuudet. Helsinki: Sibelius-Akatemian koulutuskeskus.

Erkkilä, Lasse & Tuovinen, Ulla & Tuppurainen, Erkki (toim.) 2003. Kirkkomusiikin käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Finlex 1993. Kirkkojärjestys.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931055>, 15.2.2019.

Finto, Suomalainen asiasanasto ja ontologiapalvelu.

<https://finto.fi/musa/fi/page/p143>, 21.2.2019.

Heikkilä, Sauli 2017. Ritva Eerola opettaa käyttämään ääntä kokonaisvaltaisesti, Kansan musiikki.

<https://kansanmusiikki-lehti.fi/?p=529>, 22.10.2019.

Heinimäki, Jaakko & Jolkkonen, Jari 2009. Luterilaisuuden ABC. Synkkä ja harmaa sanakirja.

Helsinki: Edita Prima Oy.

Hiley, David 2009. Gregorian Chant. New York: Cambridge University Press.

<https://www.kro-ncrv.nl/katholiek/encyclopedia/a/ad-te-levavi>, 30.11.2019.

Kirkkohallitus 2009. Palvelkaa Herraa iloiten. Jumalanpalveluksen opas. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkon keskusrahasto (toim.) 2001. Messusävelmien säestykset. Helsinki: Kirkon keskusrahasto.

Kiviniemi, Kari 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Juhani Aaltola, Raine Valli (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: PS-kustannus, 68.

Koistinen, Mari 2003. Tunne kehosi – vapauta äänesi. Äänitimpurin käsikirja. Helsinki: SULASOL.

Kotila, Heikki 2004. Liturgian lähteillä. Johdatus jumalanpalveluksen historiaan ja teologiaan. Helsinki: Heikki Kotila ja Kirjapaja Oy.

Kääriäinen, Hillevi 1988. Minäkuvan kehitys. Helsinki: Finn Lectura.

Laine, Timo 2001. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: PS-kustannus, 26.

Laukkanen, Anne-Maria & Leino, Timo 1999. Ihmeellinen ihmisääni. Äänenkäytön ja puhetekniikan perusteet, arviointi, mittaaminen ja kehittäminen. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Lehtiranta, Erkki 2004. Musiikin korkeammat oktaavit. Ääni ja musiikki meissä ja maailmankaikkeudessa. Helsinki: Dialogia.

Lindeberg, Anna-Mari 2005. Millainen laulaja olen. Opettajaksi opiskelevan vokaalinen minäkuva. Joensuu: Joensuun yliopisto.

McGrath, Alister E. 1996. Kristillisen uskon perusteet. Johdatus teologiaan. Suomentanut Satu Norja. Helsinki: Kirjapaja. Englanninkielinen alkuteos 1994.

Numminen, Ava 2005. Laulutaidottomasta kehittyväksi laulajaksi. Tutkimus aikuisen laulutaidon lukoista ja niiden aukaisemisesta. Helsinki: Sibelius-Akatemia. *Studia Musica* 25.

Sariola, Yrjö 1986. Jumalan kunniaksi ja mielen rakennukseksi. Musiikin teologian peruskysymyksiä. Helsinki: SLEY-Kirjat Oy.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkokäsikirja I. Jumalanpalvelusten kirja 2000.
<http://kirkkokasikirja.fi/jp/jpkirja.pdf>, 15.2.2019.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkokäsikirja. Messu ja sanajumalanpalvelus.
https://kirkkokasikirja.fi/jp/messu_ja_sanajumalanpalvelus.html, 29.11.2019.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon sanasto.
<https://evl.fi/sanasto/-/glossary/word/Liturgi>, 21.2.2019.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon sanasto.
<https://evl.fi/sanasto/-/glossary/word/Jumalanpalvelus>, 21.2.2019.

Suomen evankelis-luterilainen kirkko, verkkovirsikirja.
<http://notes.evl.fi/virsikirja.nsf/virsi/979?OpenDocument>, 29.11.2019.
<http://notes.evl.fi/Virsikirja.nsf/86746181a029c63cc2256f8800506d14/5a986d54ad1dcd10c2256df2005ca7f7?OpenDocument>, 29.11.2019.

Suomen evankelis-luterilainen kirkko 1986. Virsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Tuppurainen, Erkki 2003. Kirkkomusiikin historia ja nykypäivä. Teoksessa Lasse Erkkilä & Ulla Tuovinen & Erkki Tuppurainen (toim.). Kirkkomusiikin käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy, 37.

Valtonen, Senni 2012. Laulaminen seurakuntapapin työssä ja pappien laulukoulutus. Helsinki: Sibelius-Akatemia.

Vatanen, Osmo 2003. Laulu ja soitto. Teoksessa Seppo Häyrynen & Heikki Kotila & Osmo Vatanen (toim.). Spiritualiteetin käsikirja. Helsinki: Kirjapaja Oy, 317.

Vuori, Hilikka-Liisa & Laitinen, Marjaana 2005. Synnytyslaulu. Rentouttava äänenkäyttö synnytyksessä ja raskauden aikana. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Vuori, Hilikka-Liisa 1998. Hiljaisuuden syvä ääni. Antiikin kontemplatiivinen laulu ja gregoriaaninen laulu Iégor Reznikoffin mukaan. Helsinki: Kriittinen korkeakoulu.

Vuori, Hilikka-Liisa, Liturgisen vokaalimusiikin jatkokurssi 1, Sibelius-Akatemia, syksy 2018.

Vuori, Hilikka-Liisa 2011. Neitsyt Marian yrttitarhassa. Birgittalaissisarten matutinumien suuret responsoriot. Helsinki: Sibelius-Akatemia. *Studia Musica* 47.

LIITTEET

979 Tulkoon tie sinua vastaan

Irlantilainen sävelmä

E A/E E

Tul - koon tie si - nu - a vas - taan,
 May the road rise to meet you,
 Må din väg gå dig till mö - tes

G#m A F#m

ol - koon tuu - li ai - na myö - täi - nen,
 may the wind be al - ways at your back,
 och må vin - den va - ra din vän

H H7 E

päi - vä pos - kil - le - si pais - ta - koon,
 may the sun shine up - on your face,
 och må so - len vär - ma din kind

A E/G# H^{sus4} H

sa - de pel - loil - le - si vir - rat - koon.
 may the rain fall soft - ly on your fields,
 och må reg - net vatt - na sjä - lens jord

C#m G#m A E/G# F#m E/G#

Ja kun - nes koh - da - taan, e - lä - mä - si
 un - til we meet a - gain may God hold you
 och tills vi möts i - gen må Gud håll - la,

A A/H E

jää - köön kä - siin Ju - ma - lan.
 in the palm of his hand.
 håll - la dig i sin hand.

65

Tulkoon tie sinua vastaan (An Irish Blessing)

Irlantilainen, suom. Anna-Mari Kaskinen 2001. Ruots. Per Harling 1995.

⁶⁵ Suomen evankelis-luterilainen kirkko, verkkovirsikirja.

Herran siunaus

Sävelmäsarjat 1–3

L Herra siunatkoon teitä ja varjel - koon tei - tä.

Herra kirkastakoon kasvonsa teille ja olkoon teille ar - mol - li - nen.

Herra kääntäköön kasvonsa teidän puoleenne ja antakoon teil - le rau - han.

Herran siunaus

Isän ja ✝ Po - jan ja Py - hän Hen - gen ni - meen.

S Aa - men, aa - men, aa - men.

⁶⁶ Kirkon keskusrahasto 2001, 110–111.

Prefatio (yleinen)

L To-tiesi on oikein, että me kiitämme sinua aina ja kaik-ki-al-la,
 py-ha Herra, kaikkivaltias Isä, iankaik-ki - nen Ju - ma - la

Jeesuksen Kristuksen, meidän Her-ram-me kaut-ta.

Hänet siinä olet antanut kuolemaan ja herät-tä-nyt kuol-leis-ta,
 et-tä me pelastuisimme synnin ja kuo-le - man val - las - ta

ja saisisimme iankaik-ki - sen e - la - man.

Me kiitämme sinua tästä tai - vaan lah - jas - ta

ja laulamme sinulle ylistystä enkelien ja kaikkien py-hi-en kans-sa:

Prefatio (yleinen)

L To-tiesi on oikein, että me kiitämme sinua aina ja kaik-ki-al-la,
 py-ha Herra, kaikkivaltias Isä, iankaik-ki - nen Ju - ma - la

Jeesuksen Kristuksen, meidän Her-ram-me kaut-ta.

Hän on karsinyt kuoleman meidän puo - les - tam - me

ja ylösnousemisltaan avannut meille tien i - kui - seen e - lä - mään.

Me kiitämme sinua tästä tai - vaan lah - jas - ta

ja laulamme sinulle ylistystä enkelien ja kaikkien py-hi-en kans-sa:

2. Alkusiunaus

Siunaus

Sävelmäsarjat 1–3:

L I - sään ja + Po - jan ja Py - hän Hen-gen ni-meen.

S Aa - men, aa - men. aa - men.

Vuorotervehdys

Sävelmäsarjat 1–3:

L Her - ra ol - koon lei - dän kans-san - ne.

S Niin myös si - nun hen - ke - si kans - sa.

tai

Siunaus

Sävelmäsarja 4:

L I - sään ja + Po - jan ja Py - hän Hen-gen ni-meen.

S Aa - men, aa - men, aa - men.

68

⁶⁸ Kirkkokäsikirja, jumalanpalvelukset, 15.

Vuorotervehdys

Sävelmäsarja 4:

L Her - ra ol - koon tei - dän kans - san - ne.

S Niin myös si - nun hen - ke - si kans - sa.

*7. Kunnia (Gloria) ja kiitosvirsi Pyhälle Kolminaisuudelle

Kunnia

Sävelmäsarjat 1–3:

E Kun - ni - a Ju - ma - lal - le kor - ke - uk - sis - sa,

tai

Sävelmäsarja 3:

E Kun - ni - a Ju - ma - lal - le kor - ke - uk - sis - sa,

tai

Sävelmäsarja 4:

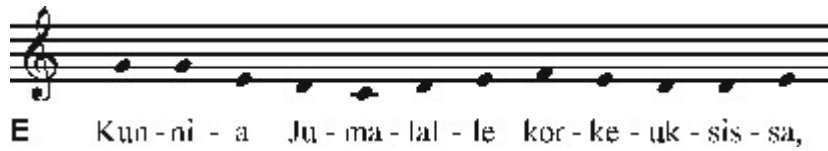

E Kun - ni - a Ju - ma - lal - le kor - ke - uk - sis - sa, ⁶⁹

⁶⁹ Kirkkokäsikirja, jumalanpalvelukset, 15–17.

tai

Sävelmäsarja 4:

S maan päällä rauha ihmisillä, joita hän rakastaa.

8. Päivän rukous

Sävelmäsarjat 1–3:

– rukous

TAI

Sävelmäsarja 4:

– rukous

70

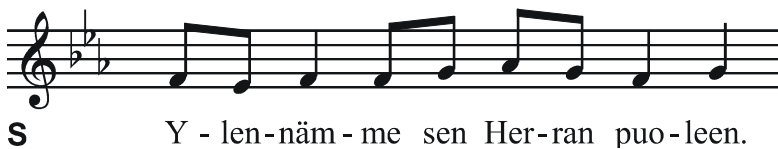
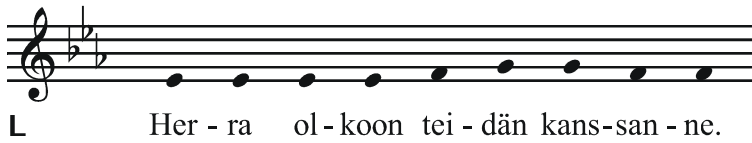
⁷⁰ Kirkkokäsikirja, jumalanpalvelukset, 18–19.

20. Ehtoollisrukous (Eukaristinen rukous)

Vuorolaulu

Sävelmäsarjat 1–4:

⁷¹ Kirkkokäsikirja, jumalanpalvelukset, 19–23.

22. Herran rauha (Pax)

Sävelmäsarjat 1–3:

L Her-ran rau - ha ol-koon tei - dän kans-san - ne.

S Niin myös si - nun hen - ke - si kans - sa.

TAI

Sävelmäsarja 4:

L Her-ran rau - ha ol-koon tei - dän kans-san - ne.

S Niin myös si - nun hen - ke - si kans - sa. ⁷²

⁷² Kirkkokäsikirja, jumalanpalvelukset, 28–29.

26. Ylistys

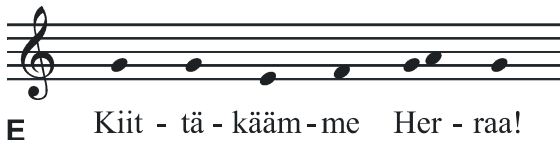
Benedicamus

Sävelmäsarjat 1–3:

TAI

Sävelmäsarja 4:

***S** Jumalalle kiitos. Halleluja!

Paastonaikana tuhkakeskiyöstä lähtien:

***S** Jumalalle kiitos. Aamen.

73

⁷³ Kirkkokäsikirja, jumalanpalvelukset, 31.

Moitteet (Improperia)

E Kansani, minun kan-sa-ni, mitä minä olen tehnyt si-nu-a vas-taan?

Millä olen pahoit - ta - nut mie - le - si? Vas-taa mi-nul - le.

S Py - hä Ju - ma - la, py - hä Vä - ke - vä,

py - hä Kuo - le - ma - ton, ar - mah - da mei - tä.

E Minä pelastin sinut Egyp - tin maas - ta,

mutta sinä olet pystyttänyt ris - tin Va - pah - ta - jal - le - si.

– kertosäe

E Minä johdatin sinut autio - maan lä - pi, mi-nä ra-vit-sin si-nu-a.

Minä vein sinut hedelmälli - seen maa-han,

mutta sinä olet pystyttänyt ris - tin Va - pah - ta - jal - le - si.

⁷⁴ Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2000, 305.

– kertosäe

E Mitä muuta minun olisi pitänyt teh - dä si - nul - le,
mi - tä en o - li - si teh - nyt?

Minä istutin sinut kuin ja - lon vii - ni - puun,
mutta sinusta on tullut kat - ke - ra mi - nu - a koh-taan.

– kertosäe

E Minä avasin meren si - nun e - tee - si,
mutta sinä puhkaisit kei - hää - lä mi - nun kyl - ke - ni.

– kertosäe

E Minä annoin sinun juoda kallios - ta vet - tä,
mutta sinä juotit minulle sap - pe - a ja e - tik - kaa.

– kertosäe

⁷⁵ Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2000, 306.

E Minä annoin sinun käteesi kunin - kaan - val - ti - kan,

mutta sinä panit päähäni or - jan - tap - pu - ra - kruu-nun.

– kertosäe

E Minä korotin sinut suuruuteen ja kun - ni - aan,

mutta sinä korotit minut ris - til - le pil - kat - ta - vak - si.

– kertosäe

E Ikuisella rakkaudella minä olen rakasta - nut si - nu - a,

mutta sinä olet pystyttänyt ris - tin Va - pah - ta - jal - le - si.

– kertosäe

E Kansani, minun kan-sa - ni, mitä minä olen tehnyt si - nu - a vas-taan?

Millä olen pahoit - ta - nut mie - le - si? Vas-taa mi - nul - le.

⁷⁶ Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2000, 306–307.

Litania

E Ru - koil-kaam-me.

S Her - ra, ar - mah - da mei - tä. Kris - tus, ar - mah - da mei - tä.

Her - ra, ar - mah - da mei - tä.

E Herra, Jumala, tai - vaal - li - nen I - sä,

Herra, Jumalan Poika, maa - il - man Va - pah - ta - ja,

Her - ra, Ju - ma - la, Py - hä Hen - ki,

S ar - mah - da mei - tä, lau - pi - as Her - ra Ju - ma - la.

E Kaikista harhoista ja taikauskosta,
kaikesta eksytyksestä, kai - kes - ta pa - has - ta

S var - je - le mei - tä, lau - pi - as Her - ra Ju - ma - la.

E Ympäristötuhoista ja luonnonmullistuksista,
nälänhädästä ja taudeista,
sodasta ja väkivallasta, riidoista ja lait - to - muuk - sis - ta

S var - je - le mei - tä, lau - pi - as Her - ra Ju - ma - la.

77

⁷⁷ Suomen evankelis-luterilainen kirkko, verkkovirsikirja.

E Vihasta ja kateudesta,
itsekkyydestä ja tuomitsemisen halusta,
kovuudesta ja piittaamattomuudesta,
masennuksesta ja e - pä - toi - vos - ta

S var - je - le mei - tä, lau - pi - as Her - ra Ju - ma - la.

E Pahan vallasta maailmassa,
kiusaajan juonista ja petoksista,
epäuskosta ja syntisestä elämästä, iankaikkisesta kuo - le - mas - ta

S var - je - le mei - tä, lau - pi - as Her - ra Ju - ma - la.

E Pyhän syntymisesi ja elämäsi täh - den,
kärsimisesi ja ristin - kuolema - si täh - den,
ylösnousemisesi ja taivaaseenastumisesi täh - den

S ar - mah - da mei - tä, lau - pi - as Her - ra Ju - ma - la.

E Murheessa ja ahdistuksessa, ilossa ja onnessa, kuoleman hä - däs - sä
ja viimeisellä tuo - mi - ol - la

S ar - mah - da mei - tä, lau - pi - as Her - ra Ju - ma - la.

78

E Me vaivaiset syntiset ru - koi - lem - me:

Hallitse ja johdata seurakuntaasi,
 anna sille voimaa elää sanasi mukaan.
 Tee nimesi tunnetuksi kaikkialla maailmassa,
 suo uskon, toivon ja rakkauden vallita kristikunnassa.
 Yhdistä kaikki uskovat, niin että olisi yksi paimen ja yk - si lau - ma.

S Her - ra, ar - mah - da mei - tä.

E Varjele kaikkia, jotka ovat hädässä ja vaaroissa,
 auta ja virvoita sairaita ja murheellisia.
 Anna halua ja voimia olla kärsivien tukena.
 Siunaa maan hedelmä ja ihmisten työ,
 suojele ja armahda luo - tu - ja - si.

S Her - ra, ar - mah - da mei - tä.

E Herra, kaikkivaltias Ju - ma - la, joka kuulet katuviiden huo - ka - uk - set,
 ota vastaan ru - ko - uk - sem - me.

Auta meitä Henkesi voimalla voittamaan kaikki pa - ha,
 jonka saatana, maailma ja me itse saam - me ai - kaan.

Kiitos ja ylistys sinulle nyt ja i - an - kaik - ki - ses - ti.

S Aa - men.

Liturginen laulu papin työvälineenä -workshopissa ja papin yksinlaulutunneilla jaetut lomakkeet

Liturginen laulu – workshop

Kurssin kuvaus

Kurssilla opetellaan laulamaan neljän sävelmäsarjan laulettuja liturgioita ja keskitytään vahvistamaan vokaalista minäkuvaa, eli ihmisen tietoista käsitystä itsestään laulajana. Tutustumme ihmiskehoon instrumenttina. Teemme erilaisia kehon lämmittely-, hengitys- ja ääniharjoituksia sekä haemme vapaasti soivaa, yläsävelrikasta ääntä.

Kurssi on osa Sibeliuksen Akatemian maisterintyötä. Työn aihe on: Kuinka positiivisen vokaalisen minäkuvan kehittäminen auttaa ja syventää teologian opiskelijoita ja pappeja liturgisessa laulussa?

Kurssin vetäjä

Salla Lehtinen valmistui laulupedagogiksi Savonia-ammattikorkeakoulusta vuonna 2013 ja täydensi opintojaan samassa oppilaitoksessa valmistuen vuonna 2016. Tällä hetkellä hän opiskelee musiikin maisterin opintoja Sibeliuksen Akatemiassa. Lehtinen on opiskellut laulua Sirkka Parviaisen, Marjatta Airaksen ja Sari Mokka-Karttusen johdolla, sekä saanut oppia laulun mestarikursseilta muun muassa Sirkku Wahlroos-Kaitilalta, Marjut Hannulalta, Barbara Bonneyltä, Wolfgang Holzmairilta ja Ritva Auviselta.

Lehtinen sai kunniamaininnan Nuori laulaja 2013 -kilpailussa Porissa ja lauloi Kangasniemen laulukilpailussa semifinaalissa vuonna 2014. Hän on laulanut solistina useissa kirkkomusiikkiteoksissa, kuten W. A. Mozartin Requiemissä, L. van Beethovenin C-duuri messussa ja G. F. Händelin oratoriossa Judas Maccabeus. Lehtinen on laulanut useaan otteeseen AmKo-sinfonian solistina ja tehnyt yhteistyötä myös Kuopion kaupunginorkesterin kanssa. Sibeliuksen Akatemian ja Savonia-ammattikorkeakoulun tuottamissa oopperaproduktioissa Lehtinen on laulanut muun muassa Paminan ja Ensimmäisen naisen roolit W. A. Mozartin oopperasta Taikahuilu. Lehtinen on suunnitellut ja toteuttanut äänimaailman vuonna 2014 valmistuneeseen tanssielokuvaan Päiväkahviseuraa.

Lehtinen on tehnyt kanttorinsijaisuuksia usealla eri paikkakunnalla ja opettanut yksinlaulua usean vuoden ajan. Tällä hetkellä hän opettaa laulua Lahdessa ja Kouvolassa.

Ote Salla Lehtisen tutkimustekstistä

Tässä tutkimuksessa pyrin selvittämään kuinka positiivisen vokaalisen minäkuvan kehittäminen auttaa ja syventää teologian opiskelijoita ja pappeja liturgisessa laulussa. Kiinnostukseni tutkimusaihetta kohtaan lähti monista omakohtaisista kokemuksista lauluoppilana, laulunopettajana, laulajana ja kanttorina. Kanttorintöitä tehdessäni vastaan on tullut useita tilanteita, joissa työparinani toiminut pappi on ollut epävarma laulamisen suhteen. On toivottu, että messun laulettu liturgiat lasketaan mahdollisimman matalaan sävellajiin, on haluttu harjoitella laulettuja osioita ennen messua ja on ollut epävarmuutta laulaa oikeassa vireessä. Osa papeista ei halua laulaa ollenkaan. Olen myös kuullut papin toivovan laulunopetusta juuri työssä-laulamisen tueksi. Helsingin yliopiston Teologisen tiedekunnan kurssitarjonnan mukaan opiskelijoille ei tarjota

laulunopetusta tällä hetkellä ollenkaan¹. Kokemukseni mukaan papit, jotka ovat harrastaneet laulamista vapaa-ajallaan, ovat usein itsevarmempia laulajia papin ammatissa kuin papit joilla lauluharrastusta ei ole ollut. Vapaa-ajalla laulua harrastaneet papit ovat myös innokkaampia lisäämään omia lauluosuuksiaan messussa. Kanttorintyössä olen huomioinut, että esimerkiksi papin kanssa ennen messua käyty pieni liturgisen laulun harjoitushetki on vapauttanut pappia laulamiseen liittyvästä jännityksestä ja parantanut äänenkäyttöä laulaessa.

Olen huomioinut, että usein keskittyminen mahdolliseen epäonnistumiseen ja epäonnistumisen pelko edistävät epävarmaa laulamista. Mari Koistinen kirjoittaa kirjassaan *Tunne kehosi – vapauta äänesi – Äänitimpurin käsikirja*, että laulaminen ja äänenkäyttö ovat ihmiselle luonnollinen, synnynnäinen tunteiden tulkitsemisen muoto ja emotiionaaliset, fyysiset ja psyykkiset tekijät vaikuttavat laulamiseen². Ava Numminen listaa väitöskirjassaan *Laulutaidottomasta kehittyväksi laulajaksi* syitä heikkoon laulutaitoon. Näitä ovat heikko tonaalinen muisti, vaillinainen sävelkorkeuden erottelukyky ja puutteellinen äänentuottomekanismi. Numminen mukaan laulamisen harjoittelun avulla voidaan vahvistaa laulutaitoa. Laulamiskehitykseen vaikuttavat myös psykososiaalinen kasvukehitys, musiikilliset virikkeet ja sosialisatio, laulamiskäyttäytyminen, kokemukset omasta äänestä ja minäkuva³. Laulaminen on monessa suhteessa psykofyysistä toimintaa. Oma keho instrumenttina on hyvin henkilökohtainen, herkkä ja haavoittuvainen.

Laulunopetuksessa itselleni tärkeää on ollut opastaa oppilasta terveeseen ja luonnolliseen äänenkäyttötapaan tutustuttaen oppilas omaan instrumenttiinsa, eli omaan kehoonsa, mieleensä ja omaan persoonalliseen äänenväriinsä. Se että oppilas itse havainnoi mitä hänen instrumentissaan tapahtuu, on tärkeää.

Syyslukukaudella 2018 osallistuin Sibelius-Akatemian Liturgisen vokaalimusiikin jatkokurssille, jota ohjasi Hilkka-Liisa Vuori. Vuoren innoittamana olen tullut yhä kiinnostuneemmaksi kehoresonanssin tunnustelun, yläsävelten tietoisuuden kuulemisen ja tilankäytön tuomista mahdollisuuksista lauluääntä etsittäessä. Kun tuotamme ääntä, ääni värähtelee kehossamme ja voimme kosketuksella tuntea värähtelyn konkreettisesti esimerkiksi rinnassa, leuassa tai päässä. Voimme tuntea värähtelyn myös toisen ihmisen kehosta. Kehoresonanssiin vaikuttaa äänen korkeus ja laulettu vokaali. Esimerkiksi matala a-vokaalilla laulettu ääni värähtelee parhaiten rinnassa ja hieman korkeampi u-vokaali leuassa⁴. Hilkka-Liisa Vuori ja Marjaana Laitinen mainitsevat kirjassaan *Synnytyslaulu*: ”Ihminen voi tavoittaa kokemuksen siitä, että ääni todella on hänen keskellään. Hän on ääni.”⁵

Olen itse aina pitänyt äänen kauneuden ja koskettavuuden etsimisestä. On varmasti yksilöllistä, millainen ääni on kunkin ihmisen mielestä kaunista ja koskettavaa. Oma mieltymykseni kauniista ihmisäänestä on kuulas, kantava, pakottamaton ja yläsävelrikas. Jos ääni ei pääse soimaan vapaasti äänen tuottajan kehossa, hyödyntäen kehon kaikukoppaa, ääni ei mielestäni pääse täysin oikeuksiinsa. Mielestäni säestyksetön laulu hieman kaikuisassa kirkkotilassa on äärimmäisen kaunista. Kun laulaja itse tuntee ja aistii tämän kauneuden kehossaan, saman tunteen ja aistimuksen voi saada myös kuulija. Liturginen laulu on oman mieltymykseni mukaan juuri tämän kauneusihanteen mukaista. Laulajana pappi työskentelee itseäni hyvin kiinnostavalla alueella. Voidaan ajatella, että parhaimmillaan pappi koskettaa laulullaan toista ihmistä ja välittää itsensä kautta rakkautta toiselle ihmiselle. Lutherkin toteaa että: ”Musiikki on Jumalan kauneimpia ja ihanimpia lahjoja. Sävelet tekevät tekstistä elävän. Musiikki karkottaa surun aaveen, kuten kuningas Saulista muistamme.”

Kurssilla käytyjen harjoitusten lähteet

Koistinen, Mari 2003. Tunne kehosi – vapauta äänesi, Äänitimpurin käsikirja, Helsinki: Sulasol.

Vuori, Hilikka-Liisa. Liturgisen vokaalimusiikin jatkokurssi 1, Sibelius-Akatemia, syksy 2018.

Vuori, Hilikka-Liisa & Lax, Henrika 2009. A ja O, Luominen äänenä ja kuvina, Helsinki: Sahlgrenin kustannusliike Oy.

Liturgisen laulun workshop

Tutkimuslupa

Annan omasta puolestani luvan käyttää Liturginen laulu – workshopin (kevät 2019) sisältöä ja täyttämiäni kurssiin liittyviä lomakkeita aineistona ja lähteenä Salla Lehtisen kirjallisessa tutkimuksessa. Tutkimus on Taideyliopiston Sibelius-Akatemian Kirkkomusiikin ja urkujen aineryhmän maisterin tutkinnon kirjallinen työ. Nimiä ja muita henkilötietoja ei mainita tutkimuksessa.

Annan suostumukseni edellä mainittuun: Kyllä Ei

Paikka ja päivämäärä

Allekirjoitus ja nimen selvennys